

ΠΜΣ
«ΠΟΛΙΤΙΚΉ ΕΠΙΣΤΉΜΗ ΚΑΙ ΝΕΪΤΕΡΗ
ΙΣΤΟΡΊΑ»

ΠΟΛΙΤΙΚΉ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΊΑ ΚΑΙ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΉ ΠΟΛΙΤΙΚΉ:
«ΤΑ ΕΊΔΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΉΣ ΠΪΛΩΣΗΣ
ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΊΑ ΤΩΝ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΪΝ
ΤΟΜΪΝ»

Εισηγητής: Κωστής ΠερΊδης,
Μεταδιδακτορικός ερευνητής

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΩΣΗΣ

- Η πόλωση → συνιστά μία κεντρική στην πολιτική διαδικασία έννοια. Είναι από αυτές τις έννοιες που χρησιμοποιούνται αρκετά συχνά στη σύγχρονη πολιτική επιστήμη ώστε να περιγραφούν οι διεργασίες των πολιτικών συστημάτων και το εκλογικό φαινόμενο.
- Ως έννοια → η πόλωση επικεντρώνεται **αρχικά σε μια διαίρεση απόψεων και συμπεριφορών επάνω σε συγκεκριμένα διακυβεύματα της πολιτικής (issue polarization)** ή ως μια πολιτική συμπεριφορά που ομαδοποιεί τους πολίτες βάσει των στάσεων και των πεπραγμένων τους (DiMaggio, Evans, and Bryson 1996).
- Η πρόσφατη αναβίωση της έννοιας της πολιτικής πόλωσης στις πολιτικές και δημόσιες συζητήσεις, καθώς και στη βιβλιογραφία, αντανακλά την αυξανόμενη ανησυχία για τον αντίκτυπο των πολωμένων κοινωνιών στη δημοκρατία.
 - Το Brexit, η δημοκρατική διάβρωση στην Τουρκία, την Ουγγαρία και τη Βενεζουέλα, η άνοδος των ακροδεξιών κομμάτων στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ολλανδία, η εκλογή Τραμπ στις ΗΠΑ, η κρίση χρέους στη νότια Ευρώπη και η μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη μαρτυρούν βαθιές διαιρέσεις στο εσωτερικό των δημοκρατιών.

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΩΣΗΣ

- Η πόλωση κατανοείται και μετριέται. Παραμένει όμως το ερώτημα για τις δυτικές κοινωνίες το οποίο **δεν αφορά στο αν υπάρχει ή όχι πόλωση, αλλά στο εάν οι κοινωνίες βρίσκονται σε μια κατάσταση υψηλής ή σχετικά χαμηλής πόλωσης (Campbell 2018).**
- Η διακύμανση του βαθμού της πόλωσης υπονοεί ότι αυτή λειτουργεί τόσο για να περιγράψει μια παγιωμένη και σταθερή κατάσταση, όσο και μια διαδικασία αλλαγής -όταν για παράδειγμα βρίσκουμε ίδιο βαθμό πόλωσης σε μια συγκεκριμένη περίοδο σε ένα πολιτικό σύστημα μπορούμε να κάνουμε λόγο για παγίωση ή όταν σημειώνονται σημαντικές διακυμάνσεις μπορούμε να μιλήσουμε για συνθήκες αλλαγής.

Πόλωση

- **+++ →** σημαίνει πρακτικά **μια αδυσώπητη σύγκρουση της κοινωνίας που οδηγεί στο πολιτικό αδιέξοδο της ακυβερνησίας** και στην πολιτική καριέρα του πολιτικού προσωπικού ως αυτοσκοπού (McCoy, Rahman, and Somer 2018; Somer and McCoy 2018)
- **---** ή εν τέλει **μπορεί σε συγκεκριμένες συνθήκες να σημαίνει πολιτική δραστηριοποίηση των υποκειμένων, ιδεολογικοποίηση των μαζών, προστασία της ανεξαρτησίας των θεσμών, συμμετοχή και ενδιαφέρον για το πολιτικό φαινόμενο** (LeBas 2018);

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: TOP-DOWN / BOTTOM-UP

- «Αυτό που διακρίνει την παρούσα περίοδο είναι ο διαχωρισμός μεταξύ της πόλωσης των ελίτ και της πόλωσης των μαζών» (Han and Brady 2006, 120).
 - Η πόλωση μπορεί να έχει κατεύθυνση **από τα κάτω προς τα πάνω (bottom-up)**, δηλαδή να παράγεται στην κοινωνία και να κατευθύνεται προς τα πολιτικά κόμματα (μαζικό επίπεδο)
 - αλλά και **από τα πάνω προς τα κάτω (top-down)**, από τα ανώτερα κλιμάκια της λήψης αποφάσεων προς τους ψηφοφόρους (πόλωση ελίτ, θεσμική)
- από τα κάτω προς τα πάνω πόλωση → **οι κοινωνικές διαιρέσεις μέσα στην κοινωνία επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις διαιρετικές τομές**
- η έννοια της **«αποκαλυπτικής πόλωσης»** → υπονοεί ότι η μαζική πόλωση προηγήθηκε της πόλωσης των ελίτ στη δεκαετία του 1960, με αποτέλεσμα τα πολωμένα κόμματα να ανταποκρίνονται στους πολωμένους ψηφοφόρους (Campbell 2018)
- **«υβριδοποίησης της πολιτικής»** → **πολιτική πόλωση ως μια διαδικασία από πάνω προς τα κάτω, κατά την οποία η πόλωση των ελίτ μπορεί να αυξήσει την πόλωση των μαζών** (A. I. Abramowitz and Saunders 2008; Hetherington 2001).

ΕΙΔΗ ΠΟΛΩΣΗΣ: ΘΕΜΑΤΙΚΗ / ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ

- Όταν δημοσιεύτηκαν οι πρώτες μελέτες ορόσημο για την εισαγωγή του όρου «πολιτική πόλωση» (90s) → η έννοια αυτή αφορούσε κατά κανόνα στις διαφοροποιήσεις **αξιών και στάσεων επάνω σε ένα κυρίαρχο ή σε πολλά διακυβεύματα της πολιτικής σκηνής**
- → **Η θεματική πόλωση νοείται ως διαχωρισμός γύρω από μία ή περισσότερες πολιτικές θέσεις ή θέματα/διακυβεύματα της πολιτικής agenda** (DiMaggio, et al., 1996- Duffy et al., 2019).
μετρώντας για χρόνια στις ΗΠΑ τις διακυμάνσεις θέσεων, στάσεων και απόψεων σχετικά με θέματα όπως: το δικαίωμα στην άμβλωση, η οπλοκατοχή, η μετανάστευση, η σεξουαλική απελευθέρωση, η εξωτερική πολιτική.
- όμως → αρκετές ενδείξεις συμπεριφορικής ανομοιογένειας όσων μοιράζονται κοινές απόψεις και στάσεις. Πολλές φορές ενώ τα άτομα σημειώνουν μια ομοιογένεια συμπεριφοράς που καθορίζεται από την κοινωνική τους πόλωση, τα ευρύτερα δίκτυα ή οι ομάδες στις οποίες συμμετέχουν συμπεριφέρονται ως σύνολα ανομοιογενώς (Baldassarri and Bearman 2007).
- → **«συναισθηματική πόλωση» μετράει → τις αποστάσεις μεταξύ των ομάδων που θεμελιώνονται σε κοινωνικές ταυτότητες και όχι σε διαφορές που βασίζονται σε διακυβεύματα** (Iyengar, Sood, & Lelkes, 2012).

ΕΙΔΗ ΠΟΛΩΣΗΣ: ΘΕΜΑΤΙΚΗ / ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ

- Η συναισθηματική και η θεματική πόλωση επικαλύπτονται σε κάποιο βαθμό, αλλά παράλληλα διαφοροποιούνται ιδίως ως προς το πως επηρεάζουν τις κοινωνίες (Abramowitz 2010).
- Το κοινό συμπέρασμα: → η θεματική πόλωση – δεν **είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδυση της συναισθηματικής πόλωσης**· αντίθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρείται μια αύξηση της συναισθηματικής πόλωσης, ενώ οι θεματικές διαφοροποιήσεις των πολιτών δείχνουν να μειώνονται (Iyengar et al. 2019).
- Αυτό σημαίνει ότι **«οι οπαδοί των κομμάτων μπορούν να αντιπαθούν τους αντιπάλους τους, ακόμα και αν δεν διαφωνούν απαραίτητα μεταξύ τους**.
- Η συναισθηματική πόλωση είναι, επί της ουσίας, **«τόσο ο οδηγός των στάσεων των ατόμων απέναντι στα διακυβεύματα, όσο και το ακριβώς αντίστροφο»** (Lelkes 2018, 77)
- Τρία στοιχεία για τις συνεκτικές κοινωνικές ομαδοποιημένες ταυτότητες: α) η οπαδική προδιάθεση → τάση των ανθρώπων να εκδηλώνουν μεροληψία ή/και αντιπάθεια προς τους αντιπάλους και προνομιακή μεταχείριση των μελών της δικής τους ομάδας. Β) Οι άνθρωποι έχουν αυξημένη πιθανότητα να υπερασπίζονται την κοινωνική ομάδα, όταν νιώθουν ότι αυτή η ομάδα αντιμετωπίζει απειλή. Τέλος, γ) η «συναισθηματική αντιδραστικότητα» αφορά τα συναισθήματα που ενεργοποιούνται υπέρ της κοινωνικής ομάδας, όπως ο θυμός ή ο ενθουσιασμός (Mason 2018)

ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ – ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ

SEYMOUR MARTIN LIPSET – STEIN ROKKAN

• 18/3/1922 – 31/12/2006

• Γεννήθηκε στο Χάρλεμ της Νέας Υόρκης

• Αποφοίτησε από το City College of New York, όπου ως φοιτητής ανήκε στην αντι-σταλινική αριστερά.

• PhD Columbia University 1949

• Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης και Κοινωνιολογίας στο Stanford University (1975 – 1990)

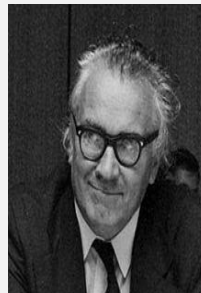
• Επίτιμος καθηγητής διακυβέρνησης και κοινωνιολογίας στο Harvard.

• Δίδαξε επίσης: Columbia, Berkeley, UCLA, University of Toronto.

• Πρόεδρος της American Political Science Association (1979-1980) και της American Sociological Association (1993-1994)

• Political Man (1960), MacIver Prize.

• “*Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: Cross – national Perspectives*”, New York, 1967.

• 4/7/1921 – 22/7/1979

• Νορβηγός πολιτικός επιστήμονας και κοινωνιολόγος, καθηγητής στο University of Bergen.

• Προπτυχιακό στην φιλοσοφία.

• Αργότερα τον κέρδισε η μελέτη της πολιτικής και συγκεκριμένα η σύσταση των πολιτικών κομμάτων των Ευρωπαϊκών Δημοκρατιών.

• Θεωρείται ένας από τους πρώτους που χρησιμοποίησε ηλεκτρονικούς υπολογιστές στις κοινωνικές επιστήμες.

• Πρόεδρος της International Political Science Association (1970-1973)

• Πρόεδρος του ISSC (UNESCO's International Social Science Council) (1973–77)

• Συνιδρυτής του ECPR (European Consortium for Political Research)

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗΣ ΤΟΜΗΣ

- “Η έννοια μιας διαιρετικής τομής υποδηλώνει πολλά περισσότερα από μια απλή διαίρεση, πολλά περισσότερα και από μια περίτρανη διαμάχη” (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 264).
- Lipset και Rokkan, 1967: Μια διαιρετική τομή εμπεριέχει τρεις απτές εννοιολογικές αποχρώσεις:

1. μια διαιρετική τομή προϋποθέτει μια κοινωνική διαίρεση που διαχωρίζει τους ανθρώπους με βάση **σημαντικά κοινωνικά χαρακτηριστικά**, όπως η απασχόληση, η θρησκεία, ή η εθνικότητα.
2. οι ομάδες που συμπεριλαμβάνονται στην διαίρεση αυτή, **έχουν συνείδηση της συλλογικής τους ταυτότητας**, και είναι διατεθειμένες να δράσουν στην βάση αυτής. Η έννοια της συλλογικής ταυτότητας είναι μείζονος σημασία τόσο για την ανάδυση, όσο και για την διατήρηση διαιρετικών τομών. Χωρίς αυτήν καμία κοινωνική διαίρεση δεν θα μπορεί να μετασχηματισθεί σε μία κοινωνικοπολιτική διαιρετική τομή (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 264).
3. **μια διαιρετική τομή πρέπει να εκφράζεται με οργανωτικούς όρους.** Αυτό συνήθως επιτυγχάνεται ως αποτέλεσμα της δράσης των συνδικάτων, της εκκλησίας, των πολιτικών κομμάτων, ή και κάποιων άλλων οργανισμών που προσδίδουν επίσημη θεσμική έκφραση στα ενδιαφέροντα των ανθρώπων που βρίσκονται στην μία πλευρά της διαίρεσης. (ex: *dormant nationalist Cleavage in Britain. Welsh, Scottish, Irish case study, Mair: 2006*)

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΈΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΈΣ ΤΟΜΈΣ

- *Lipset και Rokkan, 1967: «οι παράμετροι που καθορίζουν το πλαίσιο διεξαγωγής του κομματικού ανταγωνισμού στις σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες, καθορίζονται από την αλληλεπίδραση τεσσάρων σημαντικών ιστορικά, διαιρετικών τομών»*

Εθνική

Κέντρο - Περιφέρεια (Centre – Periphery)

Εκκλησία - Κράτος (Church - State)

Βιομηχανική

Αγροτικό - Αστικό / Ύπαιθρος - Πόλη (Rural - Urban)

Εργάτες / Εργοδότες - Ταξικό (Class cleavage)

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

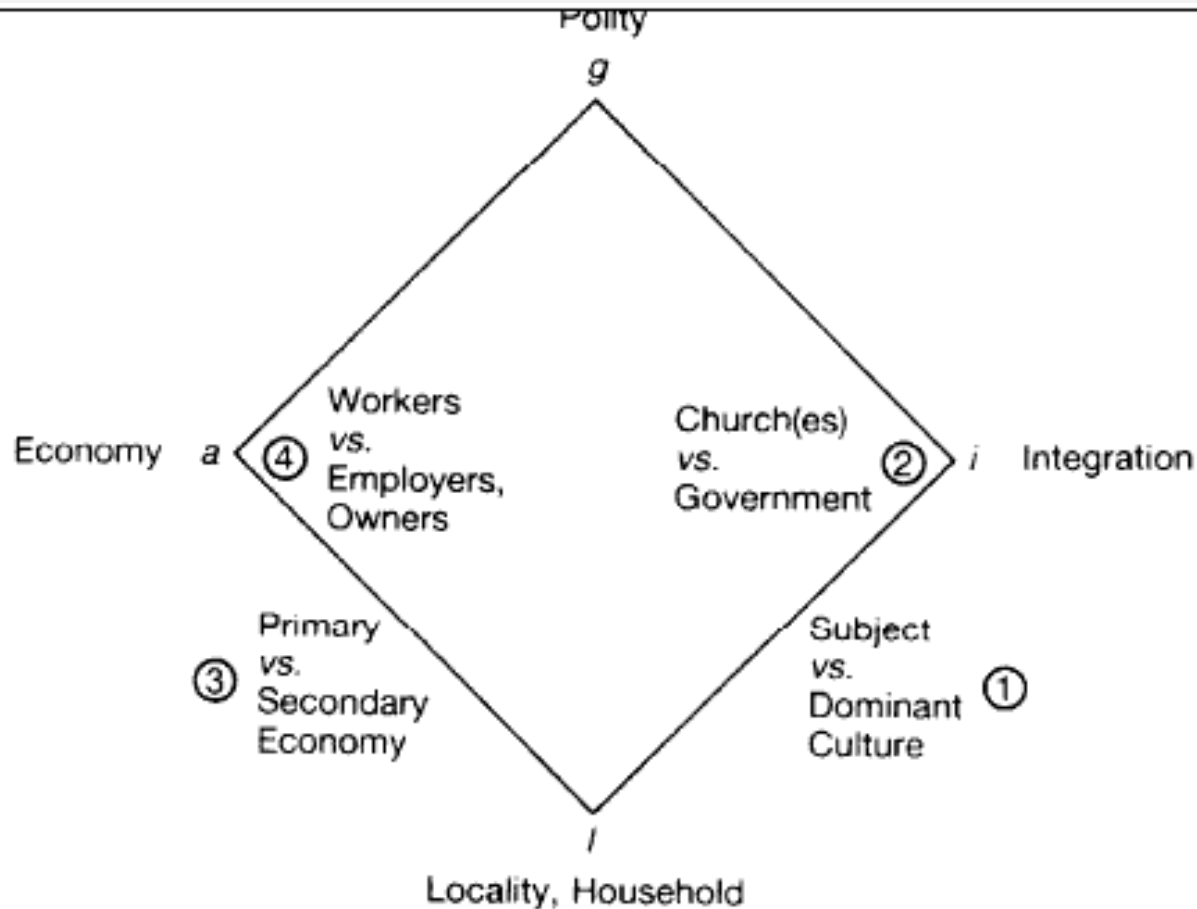
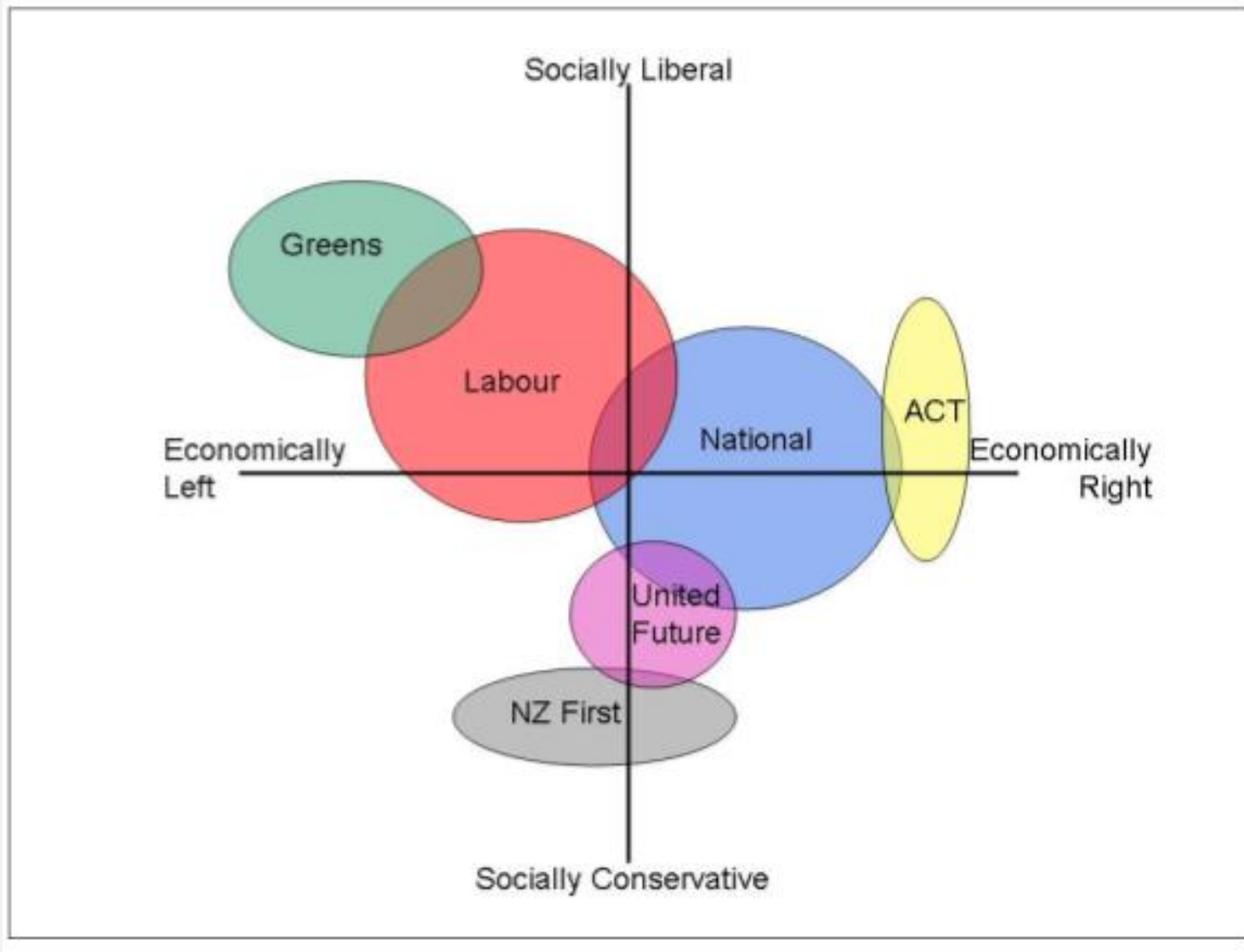

FIG. 9.2. Suggested Locations of Four Critical Cleavages in the *a-g-i-l* Paradigm

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΈΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΈΣ ΤΟΜΈΣ

Διαιρετικές Τομές	Κρίσιμες ιστορικές συγκυρίες:	Θέματα
Κέντρο – Περιφέρεια (κάθετη τομή) ⁷	Μεταρρύθμιση – Αντιμεταρρύθμιση: 16 ^{ος} και 17 ^{ος} αιώνας	Εθνική - Διεθνική θρησκεία. Εθνική γλώσσα- Λατινική γλώσσα.
Κράτος – Εκκλησία (οριζόντια τομή)	Εθνική Επανάσταση: 1789 και ύστερα	<u>Εκκοσμικευμένος</u> ή θρησκευτικός έλεγχος της εκπαίδευσης
Πόλη – Ύπαιθρος (κάθετη τομή)	Βιομηχανική Επανάσταση: 19 ^{ος} αιώνας.	Επίπεδα δασμολογίου για τα αγροτικά προϊόντα.– Έλεγχος - Ελευθερία της βιομηχανικής παραγωγής
Ιδιοκτήτες – Εργάτες (οριζόντια τομή)	Οκτωβριανή Επανάσταση: 1917 και ύστερα	Ενσωμάτωση στην εθνική πολιτική – δέσμευση στο διεθνές επαναστατικό κίνημα.

ΚΕΝΤΡΟ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ (CENTRE - PERIPHERY) - 1

- “Dominant” and “Subject Culture” (Lipset, Rokkan, 1967: 51)
- Η τομή μεταξύ του κοινωνικοπολιτικού “κέντρου” και της “περιφέρειας”
- Αναδύθηκε ως τομή σε μια εποχή που **τόσο τα σύνορα, όσο και η πολιτική εξουσία των περισσότερων δυτικών δημοκρατιών διαμορφώνονταν** (διαδικασία σύστασης του έθνους – κράτους)
 - Από την μια πλευρά: ***Το κέντρο του πολιτικού συστήματος, δηλαδή όσους επεδίωκαν την σταθεροποίηση των νόμων, των αγορών και της κυρίαρχης κουλτούρας***
 - Από την αντίθετη πλευρά: ***Συνήθως τους κατοίκους της περιφέρειας των καινούργιων κρατών, όσους επεδίωκαν να διατηρήσουν την ανεξαρτησία και αυτονομία τους***

- Εθνικές (ή και) γλωσσικές μειονότητες που συνήθως αντιστεκόντουσαν στην ενσωμάτωσή τους σε ένα **νεόδημο**, “ξένο” κράτος (περιπτώσεις Ιβηρικής χερσονήσου)
- Σε άλλες περιπτώσεις, **θρησκευτικές ομάδες αντιστάθηκαν σε πρακτικές, ήθη και αξίες που διατυπώνονταν από το κέντρο (μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες)**
 - +++ Απόσχιση Ιρλανδίας από το Ηνωμένο Βασίλειο
 - +++ Μερική γλωσσική αυτονομία: Φλαμανδική (Flemish) και γαλλόφωνη (Walloon) κοινότητα του Βελγίου
 - --- Απορρόφηση της Βρετονικής μειονότητας στην Βορειοδυτική Γαλλία
 - --- Ήττα Βασκικού και Καταλανικού αυτονομιστικού κινήματος

ΚΕΝΤΡΟ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ (CENTRE - PERIPHERY) – 3

- **Διαρκούς αλλά διαφοροποιημένης έντασης** σύγκρουση μεταξύ των κέντρων εξουσίας και του “υποτελούς” πληθυσμού
- Σε ορισμένες χώρες **η τομή κέντρου - περιφέρειας είναι ακόμα και σήμερα ευδιάκριτη** (αλλά όχι σημαίνουσα)
- Εκτός από την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά επηρεάζει, επίσης πολιτισμικά, γλωσσικά και εθιμικά
- Συναντάται **και σε μικρότερες χώρες, όπου η γεωγραφική απόσταση μεταξύ κέντρου και περιφέρειας δεν είναι απαραίτητως μεγάλη**
- Τέλος, συναντάται και σε χώρες του ανατολικού μπλοκ, κυρίως λαμβάνοντας εθνικά χαρακτηριστικά (Λεττονική, Γεωργιανή, Τσετσενική μειονότητα της Ρωσίας, Ουγγρική μειονότητα στην Σλοβακία).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 1

- “Η διαδικασία της συγκρότησης κρατών παρήγαγε και μια άλλη διαιρετική τομή, πιο ξεκάθαρη και πιο ζωτικής σημασίας, από την πρότερη ιστορικά τομή κέντρου - περιφέρειας” (Bartolini, 2000: 147)
 - **State - Builders vs Church** (Mair, 1996: 71)
- Μια διαμάχη που κρατάει τις ρίζες της στην πρόκληση της εκκοσμίκευσης που πρωτοδιατυπώθηκε στα πλαίσια της Γαλλικής επανάστασης
- Ήταν εξ αρχής και παραμένει μια διαμάχη προνομίων και δικαιωμάτων
- Αρχικά, είχε να κάνει με το εάν οι πολιτικές πάνω σε ζητήματα δημόσιας ηθικής και εκπαίδευσης θα αποφασίζονταν από το κράτος, ή από την εκκλησία (Inglehart, 1990: 203)

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 1

- Η σύγκρουση μεταξύ “παραδοσιακής” Καθολικής Ευρώπης και της “μεταρρυθμιζόμενης” Προτεσταντικής Ευρώπης αποτέλεσε την πρώτη σημαντική διάσπαση μιας ενιαίας Χριστιανικής κουλτούρας
- Η δυτική Ευρώπη χωρίζεται στα δύο: Τα σύνορα μεταξύ των δύο θρησκευτικών πραγματικοτήτων μπορούν να παρατηρηθούν αν σε έναν χάρτη της Ευρώπης τραβήξουμε μια γραμμή από την Ολλανδική πόλη του Ρότερνταμ στην Ιταλική πόλη της Βενετίας. Στα νότια και στα δυτικά από την γραμμή αυτή παρατηρούνται οι χώρες που έμειναν πιστές στο δόγμα της Ρώμης και τον Καθολικισμό: Γαλλία, Ισπανία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ιταλία, Αυστρία, καθώς επίσης ο Ολλανδικός και ο Γερμανικός Νότος. Στα βόρεια και στα ανατολικά αυτής της γραμμής, βρίσκονται οι χώρες που ασπάστηκαν τον Προτεσταντισμό. Συγκεκριμένα: Οι Σκανδιναβικές χώρες, η βορειοανατολική Γερμανία και το βόρειο κομμάτι της Ολλανδίας. Η Βρετανία ανήκε και αυτή στον Προτεσταντικό μπλοκ με την Ιρλανδία να παραμένει Καθολική
 - Στην πλειοψηφία των Καθολικών κρατών, το βασικό κόμμα της κεντροδεξιάς ήταν, ή ακόμα είναι ένα Καθολικό Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα
 - Σε όλες τις Προτεσταντικές χώρες, το κυρίαρχο κόμμα της κεντροδεξιάς είναι ένα τυπικό συντηρητικό κόμμα. (εξ. Ολλανδία: τόσο Καθολικό, όσο και Προτεσταντικό κόμμα)

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ -2

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 3

- Η καθολική Εκκλησία θεωρούσε τον εαυτό της υπεράνω του κράτους
- Το Βατικανό επιχείρησε να αποκόψει εξ' αρχής σκέψεις περί εκκοσμίκευσης μέσα στους κύκλους της Καθολικής Εκκλησίας
- → Διατήρηση Καθολικών σχολείων, απορρίπτοντας το κρατικό κοσμικό εκπαιδευτικό σύστημα
- Ευθεία σύγκρουση με κρατικούς νόμους που δεν συνέπιπταν με τις καθολικές αξίες (Διαζύγιο, Έκτρωση)
- Η ηθική απορρέει από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις → δεν υπάρχει πολιτική χωρίς ηθική = δεν υπάρχει πολιτική χωρίς θρησκεία

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 4

- Boll (2002) η θρησκεία παρά τις τάσεις της εκκοσμίκευσης συνεχίζει να επηρεάζει την δημόσια θεματολογία και κατά συνέπεια την εκλογική συμπεριφορά
- Δεν είναι τόσο το είδος του δόγματος (Καθολικοί - Προτεστάντες), όσο το ίδιο το γεγονός της θρησκευτικής πίστης και πρακτικής
- Σήμερα γίνεται συζήτηση για την ανάπτυξη μιας θρησκευτικής διαιρετικής τομής με άλλους όρους: (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 267)

- **Μεταναστευτική μουσουλμανική μειονότητα / Εγχώριος Χριστιανικός (Καθολικός, Προτεσταντικός, Ορθόδοξος) πληθυσμός**
- Διαίρεση παρούσα αρκετές δεκαετίες που προσφάτως πολιτικοποιείται
- Κοινά ζητήματα με την παραδοσιακή θρησκευτική διαιρετική τομή. **Ενσωμάτωση, ξεχωριστά σχολεία, εθιμικές πρακτικές** (Ολλανδία, Δανία, Βέλγιο, Γαλλία)

ΑΓΡΟΤΙΚΗ - ΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 1

- Διαμάχη μεταξύ των *παραδοσιακά ισχυρών αγροτικών συμφερόντων και των νεοαναδυόμενων εμπορικών και βιομηχανικών τάξεων της πόλης*
- Διαμάχη ορατή από τον Μεσαίωνα → απέκτησε σημαίνουσα αξία με την απαρχή της βιομηχανικής επανάστασης
- Σχεδόν όμως πουθενά η τομή αυτή δεν ήταν η κυρίαρχη
- Στις Σκανδιναβικές χώρες και στις δημοκρατίες της ανατολικής Ευρώπης είχε την μεγαλύτερη δυναμική
→ *προκαλώντας την δημιουργία ισχυρών αγροτικών κομμάτων (1900-1920)*

ΑΓΡΟΤΙΚΗ - ΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 2

- Σήμερα, αν και η αγροτική - αστική διαμάχη φαίνεται να έχει κοπάσει η τομή αυτή **ενδεχομένως να λαμβάνει μια μετα-βιομηχανική σημασία** (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 268)
 - i) *Που ζει κανείς πιο ποιοτικά;*
Αστική φτώχεια, ρατσισμός. Τα προβλήματα επικεντρώνονται στα αστικά κέντρα
 - ii) Ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. αναδύεται μια **νέα και ορισμένες φορές βίαιη διαμάχη** ως αποτέλεσμα της ελεύθερης διακίνησης των προϊόντων
 - iii) Συντελείται **μια ηθική διάσταση της διαμάχης πόλη - ύπαιθρος**, κυρίως αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η ύπαιθρος
(*foxhunting banning 2003-2004 in Britain. “Apart from its inevitable class connotations it was linked to deeper cleavage between city and country in Britain”, Laver, 2005: 36*)

ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ -1

- Η σημαντικότερη αναμφίβολα διαιρετική τομή που προέκυψε από την βιομηχανική επανάσταση είναι η διαμάχη ανάμεσα στους **ιδιοκτήτες του κεφαλαίου** και των μέσων παραγωγής και στην **εργατική τάξη** (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 268)
- Η διαδικασία εκβιομηχάνισης δημιούργησε από τα τέλη του 19ου αιώνα, εργάτες συγκεντρωμένους κατά βάση σε ένα αστικό, βιομηχανικό, καπιταλιστικό σύστημα
- Ως εκ τούτου, προέκυψε ένα ιδιαίτερο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν **οργανώσεις, τόσο συνδικάτα όσο και πολιτικά κόμματα, με λόγο ύπαρξης την βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και ζωής της εργατικής τάξης**

ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ - 2

- Αν και η ταξική διαιρετική τομή είναι παρούσα σε όλες τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, **η οργανωτική της έκφραση δείχνει δύο τουλάχιστον αντιθετικά μοτίβα (Bartolini, 2000: 90)**
 1. Σε όλες τις χώρες κατά την διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης και στην πλειονότητα των χωρών μετά από αυτή, τα πολιτικά αιτήματα των εργατών **εκφράστηκαν από σοσιαλιστικά κόμματα**
 2. Με την Οκτωβριανή Επανάσταση (1917) το πιο ριζοσπαστικό κομμάτι του εργατικού κινήματος **μετακινήθηκε σε κομμουνιστικούς σχηματισμούς** και σε ορισμένες χώρες η εκλογική δύναμη αυτών των κομμάτων έφτασε, ή ακόμα και ξεπέρασε την αντίστοιχη των σοσιαλιστικών

ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΟΜΗ -3

- Σύμφωνα με τους Lipset και Rokkan (1967: 21-23): **η επιτυχία των κομμουνιστικών κομμάτων εξαρτάται από τον βαθμό της αρχικής αντίδρασης της αστικής ελίτ στα αιτήματα της εργατικής τάξης**
 - ➔ Όπου η άρχουσα τάξη επέδειξε μια πραγματιστική και μετριοπαθή αντίδραση στα εργατικά αιτήματα, κυριάρχησαν τα σοσιαλιστικά κόμματα (Σκανδιναβία, Βρετανία).
 - ➔ Όπου η άρχουσα τάξη επέδειξε μια πιο κατασταλτική στάση απέναντι στα πολιτικά αιτήματα των εργατών, υιοθετήθηκε μια πιο ριζοσπαστική ατζέντα που ευνόησε την ευδοκίμηση κομμουνιστικών κομμάτων.
- Όμως, η διαίρεση της έκφρασης της ταξικής τομής σε σοσιαλιστές και κομμουνιστές, δεν συνιστά σε καμία περίπτωση μια ξεχωριστή διαιρετική τομή (Lipset και Rokkan, 1967: 269)

Η ΑΛΛΗΛΕΠΊΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΔ ΤΟΜΏΝ

- Ενώ η ταξική διαιρετική τομή εμφανίστηκε σχεδόν σε όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη με ίδιο τρόπο
- → οι τομές κέντρο - περιφέρεια, εκκλησία - κράτος και πόλη - ύπαιθρος, εμφανίστηκαν με συγκεκριμένο τρόπο για την κάθε χώρα ξεχωριστά
- → «ενώ οι κυρίαρχες ομοιότητες μεταξύ των Ευρωπαϊκών πολιτικών συστημάτων πηγάζουν από την ταξική διαιρετική τομή, οι κυρίαρχες διαφορές οφείλονται σε μεγάλο βαθμό από την ιδιάζουσα σε κάθε περίπτωση ανάπτυξη των προβιομηχανικών διαιρετικών τομών» (Mair, 2002: 168)
- Επομένως, για την κάθε χώρα υπάρχει ένας ξεχωριστός τρόπος ανάδυσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ των παραδοσιακών διαιρετικών τομών.

ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΤ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	Ταξική τομή	Αριστερά / Δεξιά
Γαλλία	Θρησκευτική τομή	Gaullists, National Front, Catholic Groups / Socialist, Communists within the UDF
	Κέντρο - Περιφέρεια	Αφορά όλα τα κόμματα
	Κράτος - Εκκλησία	CDU
Γερμανία	Ταξική τομή	Σοσιαλισμός / Κομμουνισμός
	Πόλη - Ύπαιθρος	Ισχυρή τομή μέχρι και το τέλος του 19ου αι.
	Ταξική τομή	Σημαντικότερη τομή. Labor / Conservative
Μεγάλη Βρετανία	Κέντρο - Περιφέρεια	Απόσχιση της Νότιας Ιρλανδίας το 1921. Επαναφορά με την αύξηση του Σκωτσέζικου εθνικισμού το 1970.
	Ταξική τομή	Ιδιαίτερα έντονη μετά τον εμφύλιο του 1936-1939.
Ισπανία	Κέντρο - Περιφέρεια	Καμία άλλη Ευρωπαϊκή χώρα δεν έχει τόσα πολλά τοπικά και εθνικά κόμματα
	Ταξική τομή	

“FREEZING” HYPOTHESIS

- Όρος που χρησιμοποιήθηκε από τους Lipset και Rokkan → να περιγράψει την εντυπωσιακή σταθερότητα των παραδοσιακών διαιρετικών τομών κατά την δεκαετία του 1920
- Λόγοι αυτής της σταθερότητας: (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 272)
 1. **οι π τομές παρέμειναν ακλόνητες** όπου τα ενδιαφέροντα που τις δημιούργησαν παρέμεναν ενεργά
 2. Υπολογίσιμες εναλλακτικές πολιτικές ταυτότητες είναι πιθανό να δημιουργηθούν μόνο όταν ένα σημαντικό κομμάτι νέων ψηφοφόρων ενσωματωθεί στην πολιτική.
Κάτι που δεν συνέβη ποτέ από την καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας
 3. Οι κανόνες του πολιτικού ανταγωνισμού είθισται να ευνοούν την συντήρηση των κομμάτων που επινόησαν αυτούς τους κανόνες. (Lipset and Rokkan, 1967: 30)
 4. Τα κόμματα, **απομονώνουν τους υποστηρικτές τους από ενδεχόμενους ανταγωνιστές**, μειώνοντας κατά συνέπεια την εκλογική αγορά (Duverger, Neumann. Katz and M air, Kitchelt - Mass party organizations)

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ

• “Εάν η σταθερότητα ήταν η λέξη που χαρακτήριζε τις δεκαετίες του 1950 και 1960, η αλλαγή είναι η λέξη που θα χαρακτηρίσει την δεκαετία του 1970” (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 275).

1. **Γαλλία: Μάης του 1968.**
2. **Νορβηγία: 1970 - δημοψήφισμα για την είσοδο στην Ε.Ε.**
3. **Μ. Βρετανία: 1974 - άνοδος του Ουαλικού και Σκωτσέζικου εθνικισμού / 1968 - 1972 - Πολιτική βία στην Βόρειο Ιρλανδία.**
4. **Βέλγιο: Άνοδος των εθνικιστικών κινημάτων (Flemish - Wallon).**
5. **Ιταλία: 1976 - Υψηλότερα ποσοστά στην ιστορία του Κομμουνιστικού Κόμματος.**
6. **Δανία: Η πιο έκδηλη υπόθεση αλλαγής για μια χώρα που είχε χαρακτηριστεί ως “one of the most dull countries to deal with for a student of voting behaviour” (Pedersen). Στις εκλογές του 1973 - τα 5 κοινοβουλευτικά κόμματα διπλασιάστηκαν σε 10.**

• Ο Pedersen στην ανάλυση των εκλογών στην Δανία υποστηρίζει ότι από το 1971 έως το 1973 το ποσοστό της συνολικής εκλογικής αστάθειας (electoral volatility) ήταν 29,1%. (1950: 5,5%. 1960: 8,1%).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ - 3

- Ανάμεσα στις ανεπτυγμένες δημοκρατίες οι παραδοσιακές διαιρετικές τομές, μπορούν να διαβρωθούν, ή να αλλάξουν με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Η δύναμη των τομών ενδέχεται να επηρεαστεί:
 - 1) από **αλλαγές στις κοινωνικές δομές και στην θρησκευτική ταυτότητα**. (shifting or blurring class and occupational boundaries; changes in religious affiliation, Mair, 1996: 103) (Inglehart, Dalton, Franklin, Bartolini)
 - 2) από **αλλαγές στις συλλογικές ταυτότητες και τις συνεπαγόμενες συμπεριφορές**. (εργάτες που δεν αισθάνονται μια συλλογική ταυτότητα ενός εργάτη, ή πιστοί που δεν συμπεριφέρονται ομοιογενώς σε ενδεχόμενες πολιτικές απόψεις που απορρέουν από την θρησκεία τους) (Kriesi)
 - 3) από **οργανωτικές και ιδεολογικές αλλαγές που συμβαίνουν μέσα στα ίδια τα πολιτικά κόμματα** (Kirchheimer, Katz and Mair).

ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ

Levels of employment	WEurope: 1960	WEurope: 1995	WEurope: (EU-15) 2003
Agriculture	34%	12%	4%
Manufacturing	40%	31%	28%
Service sector	26%	56%	69%
	Crouch, 1999:433, 439		OECD figures

⇒ Άνοδος στο οικονομικό και εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού. Επομένως, τα πρότυπα ζωής των πολιτών συνέκλιναν, αλλοιώνοντας τις δομές και τα όρια των κοινωνικών τάξεων.

⇒ Πτώση της ταξικής διαιρετικής τομής. 1) Ποσοτική: πτώση του αριθμού των προλεταρίων. 2) Ποιοτική: πτώση ταξικής ταύτισης (Bartolini, 1998: 343).

ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

- 2) Αλλαγές και στην θρησκευτική ταυτότητα. Από το 1960 υιοθετούνται συστηματικά περισσότερο “κοσμικές” στάσεις από τους πιστούς, τόσο αναφορικά με την προσωπική θρησκευτική τους ταυτότητα, όσο αναφορικά και με τις θρησκευτικές τους πρακτικές (χαλάρωση συχνότητας εκκλησιασμού) (Inglehart, Culture: 191).

World Value Surveys 1981-1982	Oldest Cohorts (aged 65 and over)	Youngest Cohorts (aged 15 to 24)
‘Being a religious person’	83%	53%

	Religious Practice		
Italy	1956 - 69%	1976 - 37%	(Amyot, 44)
West Germany	1950s - 40%	1980s - 25%	(Dalton, “German”, 103)
Ireland	1990 - 81%	1994 - 67%	(Hardiman and Whelan, 72)

Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ALFORD

- Μια από τις σημαντικότερες αποδείξεις της «αλλαγής» εντοπίζεται σε δεδομένα ερευνών που αντικατοπτρίζουν τις ιδεολογικές διαφορές (Αριστερά / Δεξιά) των κοινωνικών τάξεων.
- **“Alford index”**: Είναι μία μέθοδος που μετράει *σε ποιό βαθμό η υποστήριξη της αριστεράς ανάμεσα στην εργατική τάξη είναι μεγαλύτερη από την υποστήριξη της αριστεράς από την μεσαία τάξη.*
- *Παράδειγμα: Στην Βρετανία το 1951 ο δείκτης Alford ήταν ιδιαίτερα ψηλός, (41%). Πως προέκυψε ο δείκτης; Από την υποστήριξη των εργατών (blue-collars) στην Αριστερά (63%), αφαιρούμε την υποστήριξη της αριστεράς που προκύπτει από ψηφοφόρους άλλων κοινωνικών τάξεων (22%) (Heath et al, 1985: 30).*
- **=> Όσο μεγαλύτερη είναι η αξία του δείκτη, => τόσο πιο έντονη είναι η ταξική ψήφος. Ήτοι, η εργατική τάξη υποστηρίζει την αριστερά και οι άλλες τάξεις προτιμούν το κέντρο, ή την Δεξιά.**

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΙΚΗΣ ΨΗΦΟΥ

	1945-1960	1961 - 1970	1971-1980	1981-1990
Αυστρία	-	27.4	28.9	18.3
Βέλγιο	-	25.4	17.9	16.4
Μ. Βρετανία	37.3	38.3	24.3	23.4
Δανία	39.8	52	28.1	20.9
Φινλανδία	48.4	50.2	36.9	35.7
Γαλλία	24.4	18.3	17	11.7
Γερμανία	36.0	24.8	14.9	13.4
Ιρλανδία	-	14.1	8.7	7.3
Ιταλία	26.6	14.5	17.8	13.1
Ολλανδία	14.0	14.7	21.8	15.5
Νορβηγία	52.5	32	33.8	20.5
Σουηδία	51.0	40.7	37.3	32.7
Μέσος όρος (N)	36.7 (9)	29.4 (12)	24 (12)	19.1 (12)

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ (POSTMATERIALISM) - 1

- Αντίθετα με το επιχείρημα των Lipset και Rokkan **περί ενός “παγώματος” των δυτικών πολιτικών συστημάτων**
- → ο Inglehart ισχυρίζεται ότι τα νέα ζητήματα που προέκυψαν από τις μεταβιομηχανικές κοινωνίες αντικατοπτρίζουν την ανάδυση μιας νέας διαιρετικής τομής:
 - νέα διαιρετική τομή διακατέχεται και αυτή από 1) μια συγκεκριμένη κοινωνική βάση, 2) μια νέα συλλογική ταυτότητα και 3) μια οργανωτική έκφραση (=> και νέοι κομματικοί σχηματισμοί).
 - Η αλλαγή συμβαίνει α) σε **ατομικό** και β) σε **κοινωνικό** επίπεδο
 - Η ‘νέα πολιτική’ συνδέεται **με την κοινωνική δομή της μεσαίας τάξης** και ιδιαίτερα ανάμεσα στους πολίτες με **υψηλά επίπεδα μόρφωσης**
- Αυτό που παράλληλα ξεχωρίζει είναι η αξιακή φύση (values) της νέας πολιτικής.

Περιβαλλοντική προστασία - Φεμινισμός / σεξουαλικές ελευθερίες - Ανθρώπινα δικαιώματα – αντιπυρηνική ενέργεια – διατροφικές συνήθειες

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ (POSTMATERIALISM) - 2

• 1) Υπόθεση Έλλειψης (Scarcity Hypothesis)

- 'όταν έχω πλούτο τότε ψάχνω αυτό που δεν έχω'

• 2) Υπόθεση Κοινωνικοποίησης (Socialization Hypothesis)

- οι βασικές αξίες των ανθρώπων σταθεροποιούνται όταν το άτομο βρίσκεται στην φάση της ενηλικίωσης και έκτοτε αλλάζουν ελάχιστα.

• Οι υποθέσεις λειτουργούν συμπληρωματικά και παράγουν μια σειρά από προβλέψεις σχετικά με την αξιακή αλλαγή -> όταν οι νεότερες γενιές αντικαθιστούν τις μεγαλύτερες στον ενήλικο πληθυσμό μιας κοινωνίας.

• Πως θα βρούμε τους μεταϊλιστές;

• Μεθοδολογικά βασίζεται στην ιεράρχηση μεταξύ προτεραιοτήτων (12, 6, 4: /2)

- «Εάν είχατε να διαλέξετε ανάμεσα στα επόμενα, ποια είναι εκείνα τα δύο που φαίνονται πιο επιθυμητά σε εσάς; να διατηρηθεί η τάξη στο έθνος, να δοθεί στους ανθρώπους μεγαλύτερη συμμετοχή στις σημαντικές πολιτικές αποφάσεις, να καταπολεμηθεί η αύξηση των τιμών, να προστατευτεί η ελευθερία του λόγου» (Inglehart 1971).

• **Ανάλυση παραγόντων WVS 1990-1991 – συγκρουσιακή διάσταση Υ / Μ σε 43 χώρες**

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΤ VS ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ - Ι

Το σενάριο των μεταϋλιστικών τομών είναι υπερβολικό:

1. Παρά την ορατή εμφάνιση ζητημάτων που συνδέονται με τη νέα πολιτική → **τα κόμματα που δημιουργήθηκαν ήταν πάντοτε περιορισμένης εκλογικής δύναμης**
(1990: μέσος όρων των πράσινων κομμάτων 5,5%)
 2. **η φύση των κομμάτων που συνδέονται με τη νέα πολιτική δεν διαφέρει και πολύ από τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα**
Αυτό σημαίνει ότι δεν αναπαριστούν μια νέα διάσταση της πολιτικής τέμνοντας την σχάση Αριστεράς / Δεξιάς, αλλά μπορούν να εξηγηθούν ως μια μεταβολή μέσα στην αριστερά (Bartolini, 1994: 136)
- Επομένως, οι μεταϋλιστικές αξίες σημαίνουν ένα ενδεχόμενο αλλαγής στα δυτικοευρωπαϊκά πολιτικά συστήματα
→ **μια όμως περιορισμένη επανευθυγράμμιση των όρων της Αριστεράς / Δεξιάς, αφήνοντας επί τη ουσίας την δομή της τομής αυτής ανέγγιχτη (Mair, 1996: 74)**

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ VS ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ - 2

• «Σήμερα, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η σύγχρονη δυτικοευρωπαϊκή πολιτική χαρακτηρίζεται τουλάχιστον τόσο πολύ από σταθερότητα-συνοχή όσο και από αλλαγή» (Gallagher, Laver, Mair, 2006: 296).

1. Σε γενικές γραμμές η ισορροπία μεταξύ του αριστερού μπλοκ και του ευρύτερου κεντροδεξιού μπλοκ είναι αξιοσημείωτα σταθερή.
2. Οι κυρίαρχοι πολιτικοί παίκτες, ήτοι οι Σοσιαλδημοκράτες και οι Συντηρητικοί, αποδεικνύονται εκλογικά ανθεκτικοί.
3. Τα νέα κόμματα, παρά την διεισδυτικότητά τους και την εκλογική τους επιτυχία, δεν δείχνουν ικανά να αναταράξουν τις παραδοσιακές εκλογικές ευθυγραμμίσεις.
4. Η μετα-υλιστική διάσταση της ‘νέας πολιτικής’ αν και υπαρκτή δεν δείχνει να προκαλεί σημαντική εκλογική ανατροπή.

• Η γενική εικόνα μοιάζει σαν μια “περιφερειακή” αλλαγή, με τον πυρήνα των περισσότερων κομματικών συστημάτων να παραμένει σταθερός και με τους ψηφοφόρους να χάνουν σταδιακά μόνο τον βαθμό της κομματικής τους ταύτισης (Smith)

• και να είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν κόμμα προτίμησης κατά κανόνα μέσα στο ίδιο μπλοκ. (Franklin, Communist to Socialist, Socialist to Green)

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΤ VS ΜΕΤΑΪΛΙΣΜΟΥ - 3

- Οι νέες μετα-υλιστικές διαιρετικές τομές **ορίζονται ως αξιακές και πολιτισμικές, κάτι που σημαίνει ότι θεωρούνται για όσους τις επινόησαν, ως κάτι εντελώς διαφορετικό από τις παραδοσιακές διαιρετικές τομές**
- Όμως, “με το να αντιλαμβανόμαστε μια τομή όπως την ταξική τομή ως κυρίως κοινωνικο-οικονομική ή δημογραφική, αγνοούμε το γεγονός ότι ιδεολογικοί και πνευματικοί παράγοντες υπάρχουν μέσα στο πλαίσιο του οποιουδήποτε αυτοκαθορισμού” (Bartolini and Mair, 2000: 214).
- Οι αξιακές διαφορές και διαμάχες είναι εντυπωσιακά παρούσες σε όλες τις παραδοσιακές τομές, καθώς καμία δεν είναι μόνο οικονομική, ή δημογραφική
- Η αποδιδόμενη αντίθεση μεταξύ ‘αξιακών’ διαιρετικών τομών από τη μία μεριά και των οικονομικών διαιρετικών τομών από την άλλη, αποκρύπτει περισσότερα από όσα αποκαλύπτει
 - Δηλαδή, οι αξιακές τομές, εμπεριέχονται στις παραδοσιακές διαιρετικές τομές, η φύση των οποίων είναι εγγενής με την φύση του πολιτικού κόσμου.
 - ➔ οι παραδοσιακές διαιρετικές τομές πολύ δύσκολα μπορούν να αντικατασταθούν από άλλες, αξιακές τομές.

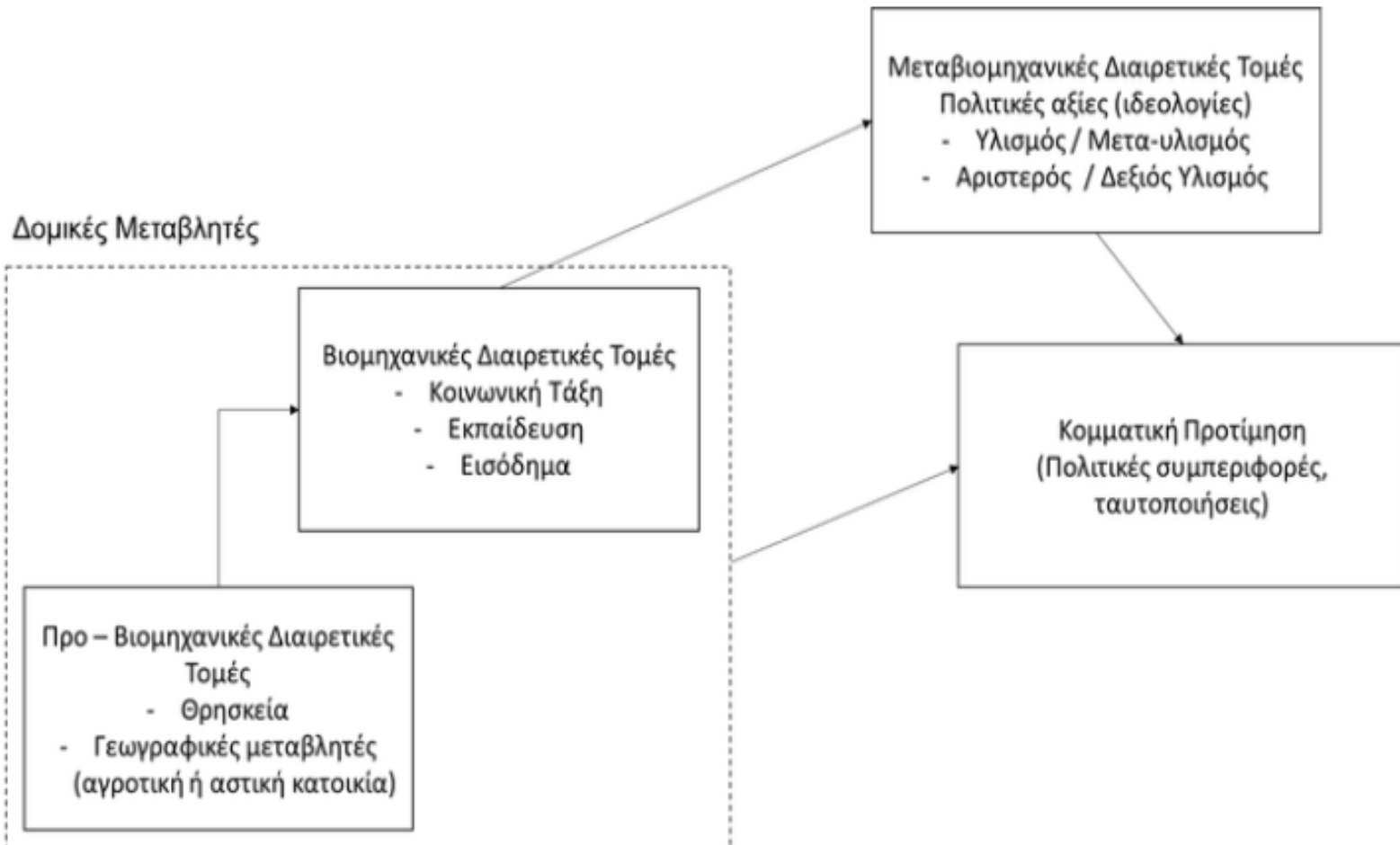
Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ. 1950-2004 (16 ΧΩΡΕΣ)

	1950s	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s
Social Democrats	33.6	32.1	31.8	30.7	29.9	28.8
Communists	7.9	7.3	7.5	5.4	3.5	2.3
New Left	-	1.1	1.6	2.6	1.8	2.0
Greens	-	-	-	2.3	4.8	5.4
All Left	41.5	40.5	40.9	41.0	40	38.5

Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΟΝΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΑΙ ΔΕΞΙΑΣ. 1950-2004 (16 ΧΩΡΕΣ)

	1950s	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s
Christian Democrats	22.9	23.4	22.2	21.5	17.6	16.9
Conservatives	15.4	15.8	15.2	16.3	15	15.4
Liberals	8.7	9.8	9.6	10.3	10.1	10.7
Agrarian / Center	6.6	6.9	6.7	5.4	6.4	7.1
Far Right	1	0.5	1.6	2.2	6.3	5.8
All center and right	54.6	56.4	55.3	55.7	55.4	55.9

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΈΣ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΈΣ ΤΟΜΈΣ ΕΊΝΑΙ ΑΚΌΜΑ ΚΥΡΊΑΡΧΕΣ

ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ VS ΑΛΛΑΓΗΣ

Σταθερότητα	Αλλαγή
Η διαμάχη αριστεράς / δεξιάς παραμένει εκλογικά 'ζωντανή'	Πτώση της κοινωνικής διαφορετικότητας, των ταξικών συνόρων
Τα νέα κόμματα δεν απειλούν τον πυρήνα των παραδοσιακών κομματικών οικογενειών	Ανάδυση μετα-υλιστικών αξιών
Ανθεκτικότητα σταθερών πολιτικών πρωταγωνιστών	Η τάση ιδιωτικοποίησης των πολιτικών επιλογών. (άτομα όχι ομάδες)
Εκλογική ευμεταβλησία -ενδοσυνοριακή (bloc volatility)	Οι ψηφοφόροι τείνουν να μην συμμετάσχουν στις εκλογικές διαδικασίες και όσοι ψηφίζουν τείνουν να αλλάζουν συχνά τις προτιμήσεις τους

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ VS ΝΕΕΣ ΑΞΙΑΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

Y001 Materialist/postmaterialist 12-item index

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Materialist	156	13.0	13.5	13.5
	1	277	23.1	23.9	37.4
	2	376	31.3	32.4	69.7
	3	261	21.8	22.5	92.2
	4	73	6.1	6.3	98.5
	Post-materialist	17	1.4	1.5	100.0
	Total	1,160	96.7	100.0	
Missing	Missing	40	3.3		
Total		1,200	100.0		

Y002 Post-materialist index (4-item)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Materialist	468	39.0	39.6	39.6
	Mixed	633	52.8	53.6	93.2
	Postmaterialist	81	6.7	6.8	100.0
	Total	1,182	98.5	100.0	
Missing	Missing; Unknown	19	1.5		
Total		1,200	100.0		

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Προβλήματα για τη μελέτη των ΔΤ στην Ελλάδα

1. Το κοινωνικό υπόβαθρο

→ διαφορές – διαιρέσεις ή διαιρετικές τομές
χαρακτηριστικό παράδειγμα: η ταξική διαιρετική τομή

2. Έλλειψη ποσοτικών δεδομένων

ελάχιστες ερευνητικές προσπάθειες → δεδομένα για την μελέτη και την ανίχνευση των ΔΤ

3. Time lag

Ελλάδα μια χώρα «Δυτική»;

Ποιο είναι το κατάλληλο πλαίσιο για τη μελέτη μια μετάβασης από «Παραδοσιακές» σε «Μεταϋλιστικές» διαιρέσεις ή τομές

4. Ο «ιδιόμορφος» ρόλος της Θρησκείας

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Στην Ελλάδα οι βασικές κοινωνικές διαιρέσεις προέκυψαν από δύο σημαντικά ιστορικά γεγονότα: α) τον Εθνικό Διχασμό και β) τον Εμφύλιο Πόλεμο (Kalyvas 2008; Μαυρογορδάτος 1983; Νικολακόπουλος, 1985, 2001).
- 1) Ο Εθνικός Διχασμός· **η διαίρεση Βενιζελικών – Αντιβενιζελικών**
- 2) Ο Εμφύλιος Πόλεμος· **η διαίρεση Εθnikοφρόνων – Μη Εθnikοφρόνων**
 - η εμφύλια διαιρετική τομή ξεκινά με τον ρόλο του ΚΚΕ στο πολιτικό σκηνικό, το οποίο μέσω της αντίστασης στη γερμανική κατοχή «αναβαπτίστηκε» και «ανασυγκροτήθηκε» (Νικολακόπουλος 2001, 29).
- 3) Καχεκτική Δημοκρατία· **η διαίρεση Δεξιά – Αντιδεξιά**
 - Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 «διαμορφώθηκε σταδιακά μια νέα διαίρεση Δεξιάς – Αντιδεξιάς → στη βάση της τομής Εθnikοφρόνων – Μη Εθnikοφρόνων αλλά σαφώς μετατοπισμένη προς τα δεξιά του πολιτικού φάσματος (Τσατσάνης 2009, 39).
 - «Το στρατόπεδο της 'Αντιδεξιάς' περιελάμβανε πλέον όχι μόνο την Αριστερά — που αποτελούσε τον εχθρό του Έθνους σύμφωνα με τους Εθnikόφρονες — αλλά το σύνολο των αντιπολιτευτικών δυνάμεων, από την κομμουνιστική Αριστερά έως και την Ένωση Κέντρου (Μοσχονάς 1994, 167-168).

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

- Η Ελληνική Μεταπολίτευση → ένας χρονότοπος
- Μεταπολίτευση, 2 προβλήματα: 1) έναρξη και 2) τέλος
- Είναι το 1974 η έναρξη της;
 - Για όσους εστιάζουν στο πολίτευμα αυτό καθαυτό η τομή του 1974 είναι από μόνη ικανή για να θεωρηθεί ως το σημείο έναρξης
 - Τσουκαλάς vs Νικολακόπουλου, συνέχεια ή ρήξη με το παρελθόν
Τσουκαλάς μια εντελώς νέα εποχή – Νικολακόπουλος εξέλιξη της ιστορικής συνέχειας
 - Παναγιωτόπουλος και Βαμβακάς (2010) και Νικολακόπουλος → έναρξη με την εδραίωση της δημοκρατίας, τη νίκη του ΠΑΣΟΚ το 1981
- Περιοδολόγηση της Μεταπολίτευσης:
 - Προτείνονται οι όροι «πρώιμη» (1974-1981), «ενδιάμεση» (1981-1996) και «ύστερη» (1996-2010) Μεταπολίτευση (Βερναρδάκης 2011)

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΎΣΤΕΡΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

1) Πρώιμη και ενδιάμεση Μεταπολίτευση:

- **1981-1996 Δεξιά / Αντιδεξιά, Κάθαρση – Διαφθορά, Δεξιά – Αριστερά**

2) Ύστερη Μεταπολίτευση:

- **1996 -2004: Εκσυγχρονισμός – Αντιεκσυγχρονισμός**

Όμως, 2004 και μετά → πτώση της ερμηνευτικής δυναμικής της ιδεολογικής τοποθέτησης (Νέζη 2013, Κατσανίδου 2015)

- το ορόσημο του 2007 και η σημασία της οικονομίας (Σπουρδαλάκης) -- Αποσταθεροποίηση του δικομματισμού, οι πρώτες ενδείξεις
- 2011: υποψίες τομής πόλης - υπαίθρου (Βερναρδάκης)
- Οικονομική κρίση και τομή Μνημόνιο – Αντιμνημόνιο;
 - οι μεταβλητές του κοινωνικοπολιτισμικού άξονα έχουν πλέον στα πλαίσια της κρίσης την μεγαλύτερη επίδραση στην αυτό-τοποθέτηση στον άξονα της Αριστεράς Δεξιάς, γεγονός που ερμηνεύεται από την ανάδυση του οικονομικού-ευρωπαϊκού άξονα του Μνημονίου (Κατσανίδου 2015, 51).
- Ιδεολογικοποιημένες διαιρέσεις: Κάθαρση/Διαπλοκή, αξιοκρατία/αναξιοκρατία

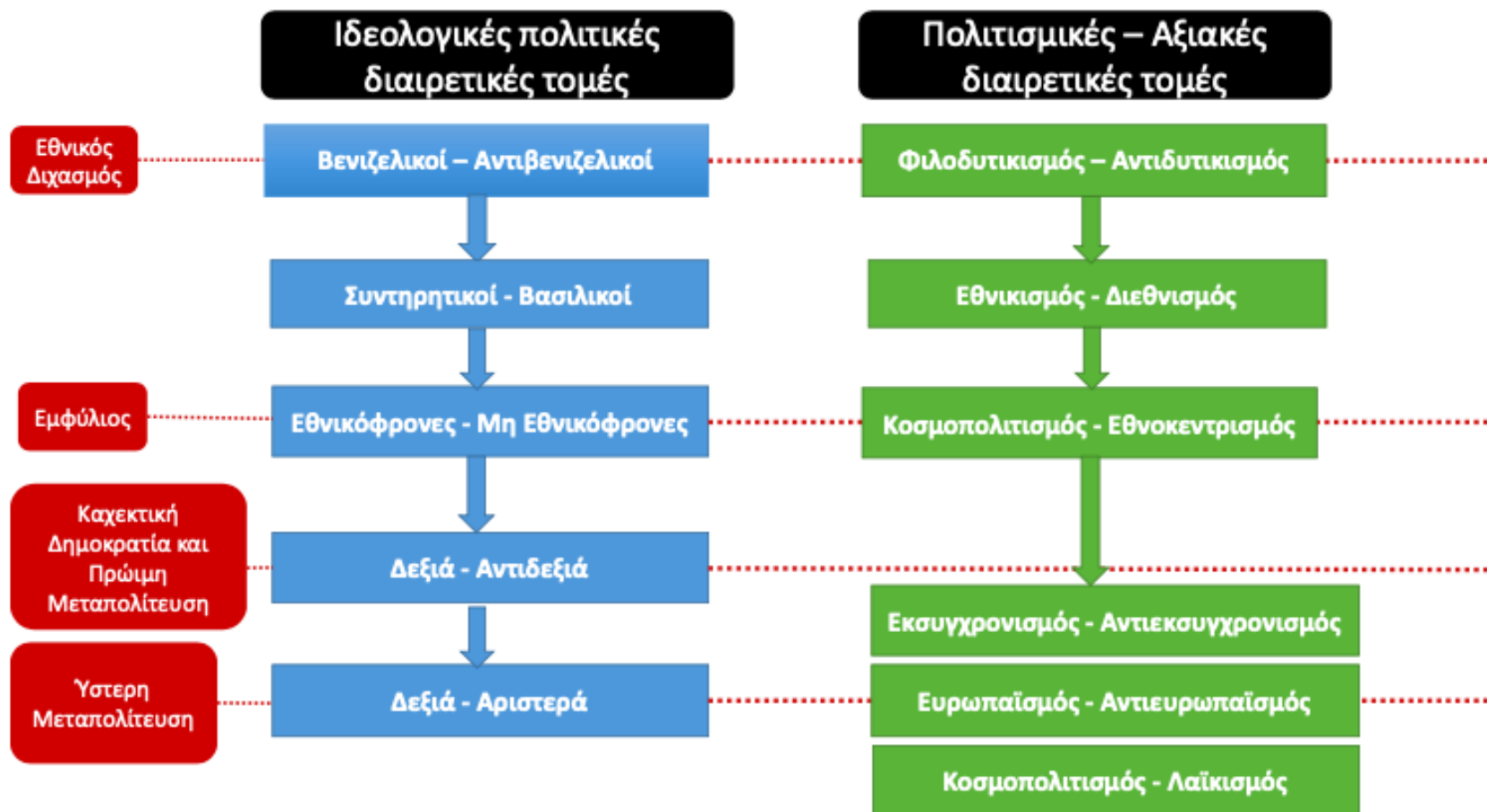
ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Αρκετοί εντοπίζουν άλλη μία περισσότερο πολιτισμική παρά ιδεολογική διάσταση που τέμνει εγκάρσια τον άξονα Αριστεράς – Δεξιάς:
 - Τσουκαλάς → πολιτισμική σύγκρουση μεταξύ των δυνάμεων της «παράδοσης» και του «εκσυγχρονισμού»
 - Διαμαντούρος → Πολιτισμικός δυϊσμός: σύγκρουση της «μεταρρυθμιστικής» και της «παρωχημένης» κουλτούρας
 - Δεμερτζής → η πολιτισμική διαιρετική τομή δεν φαίνεται να κυριαρχεί έναντι των υπολοίπων διαιρετικών τομών.
 - Βούλγαρης → συνύπαρξη «εκσυγχρονιστικής» και μιας «παραδοσιακής» κουλτούρας στην Ελλάδα
 - 1) Δεν αποδέχεται πως πρόκειται για δυο διακριτές κουλτούρες που βρίσκονται σε σύγκρουση,
 - 2) πρόσμιξη αντιφατικών αντιλήψεων και αξιών στα ίδια άτομα και στις ίδιες ομάδες

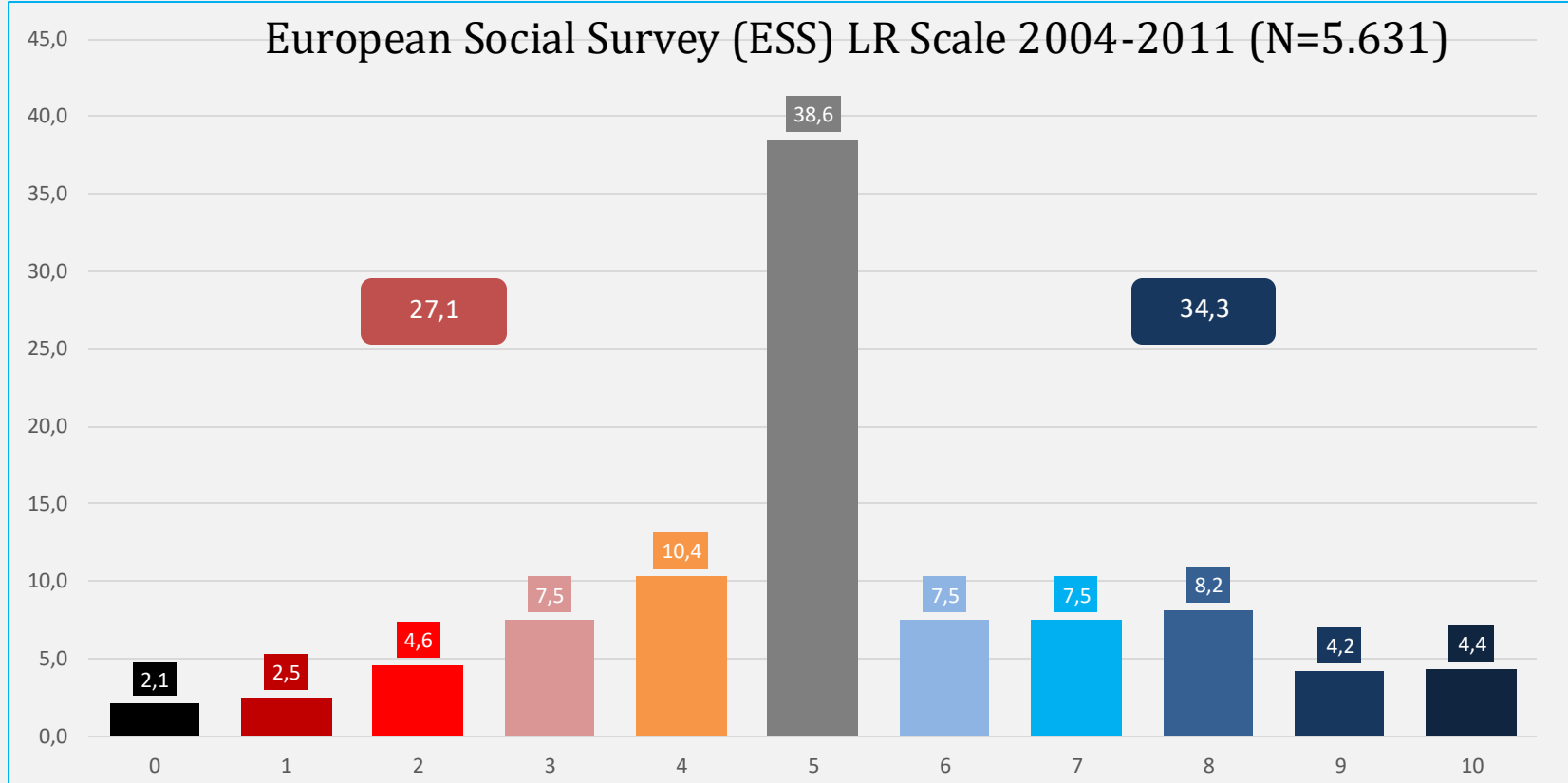
ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΉ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΉ ΤΟΜΉ

- Στην Ελλάδα δεν παγιώθηκε ποτέ μια θρησκευτική διαιρετική τομή, ούτε τα πολιτικά κόμματα είχαν θρησκευτικές καταβολές» (Γεωργιάδου 1996).
- Lina Molokotos – Liederman (2005) -> η Ορθοδοξία παραμένει εγγενές μέρος της ιστορικής, πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας της σύγχρονης Ελλάδας.
 - συνδέεται με αντι-ευρωπαϊκές και αντι-εκσυγχρονιστικές τάσεις μέσα στην κοινωνία.
- Η Ορθοδοξία, το Έθνος και το Κράτος είναι μια ενότητα (Pollis 1992, 170).
- Ορθοδοξία -> κομβικό χαρακτηριστικό της μοναδικότητας της ελληνικής κουλτούρας (Makrides 1998).
- Πτώση στη συχνότητα εκκλησιασμού δεν υπονομεύει τη δύναμη της Ορθοδοξίας (Κοκοσολάκης, Πατρίκιος)
- Ο Παπαστάθης (2015) -> η θρησκεία στην Ελλάδα λειτουργεί ως ηγεμονικός πολιτικός παράγοντας,
- -> ως το μέσο για τον ορισμό του «άλλου» και για την απεικόνιση του ως «ξένου» και ως «εχθρού».

ΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

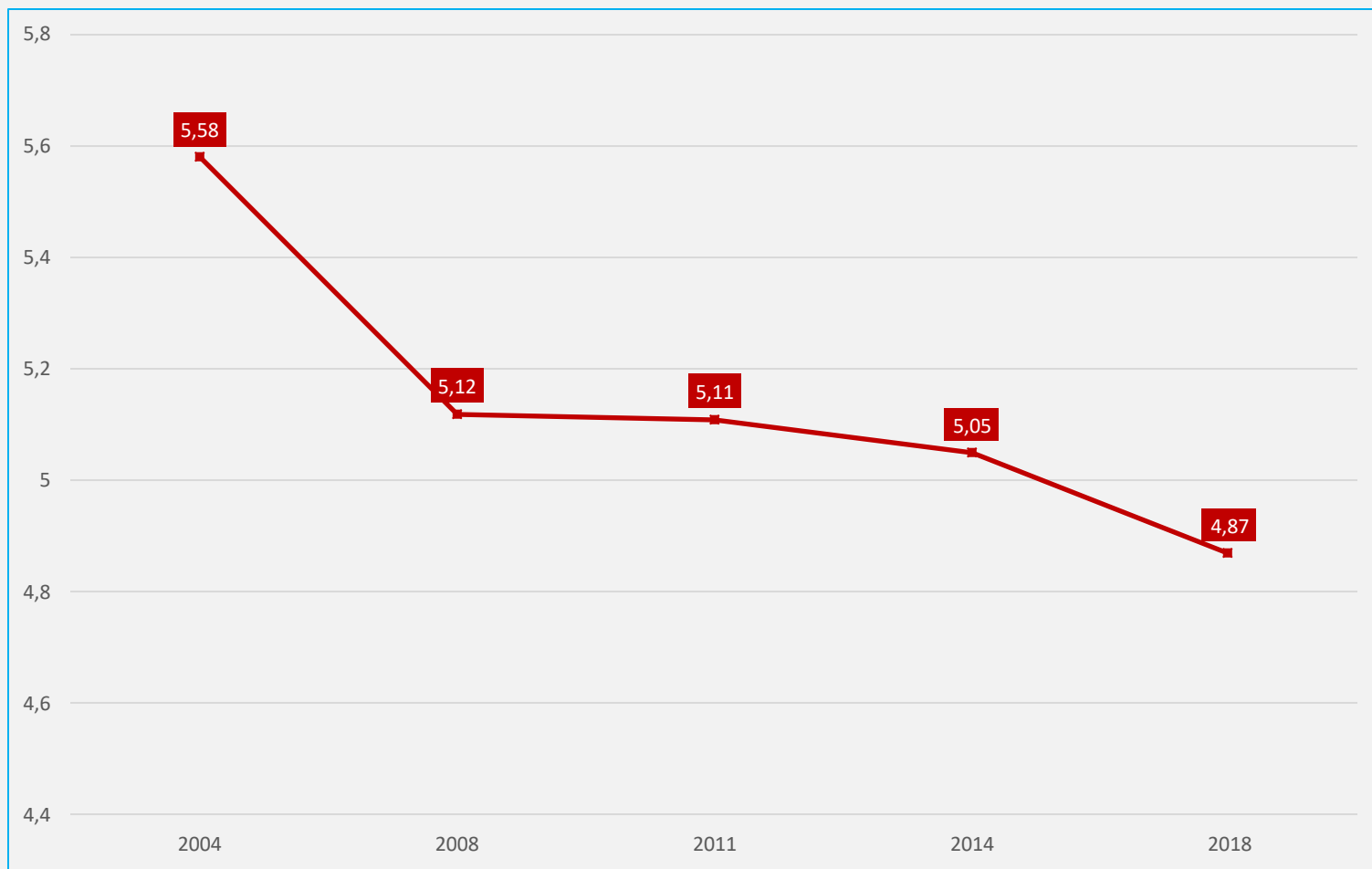

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

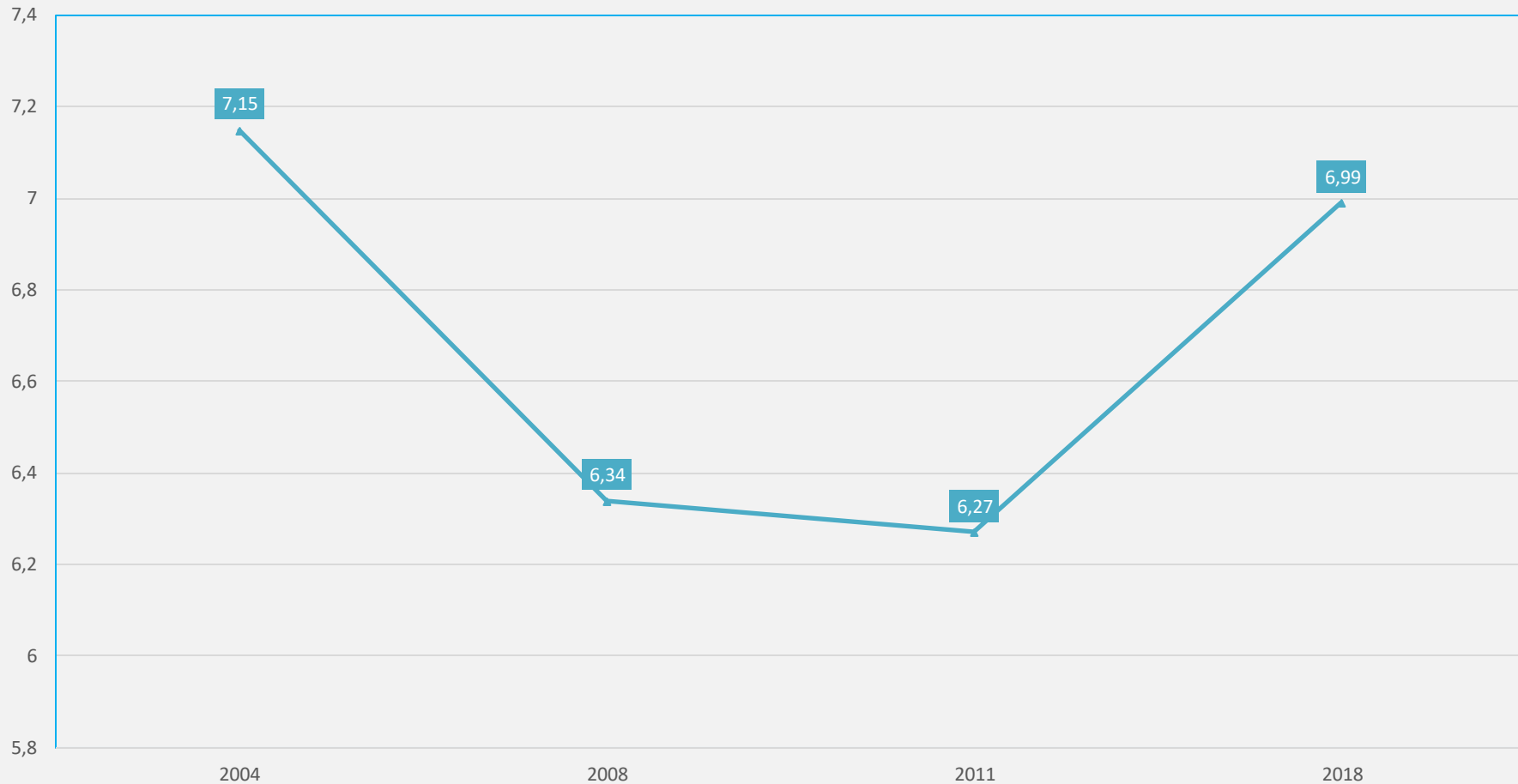

		N	M.T	T.A
Αυτοτοποθέτηση στην κλίμακα Αριστεράς - Δεξιάς	2004 (ESS)	1947	5,68	2,21
	2008 (ESS)	1716	5,12	2,17
	2011 (ESS)	1968	5,11	2,02
	2014 (EES)	898	5,05	2,37
	2018 (WVS)	997	4,87	2,29

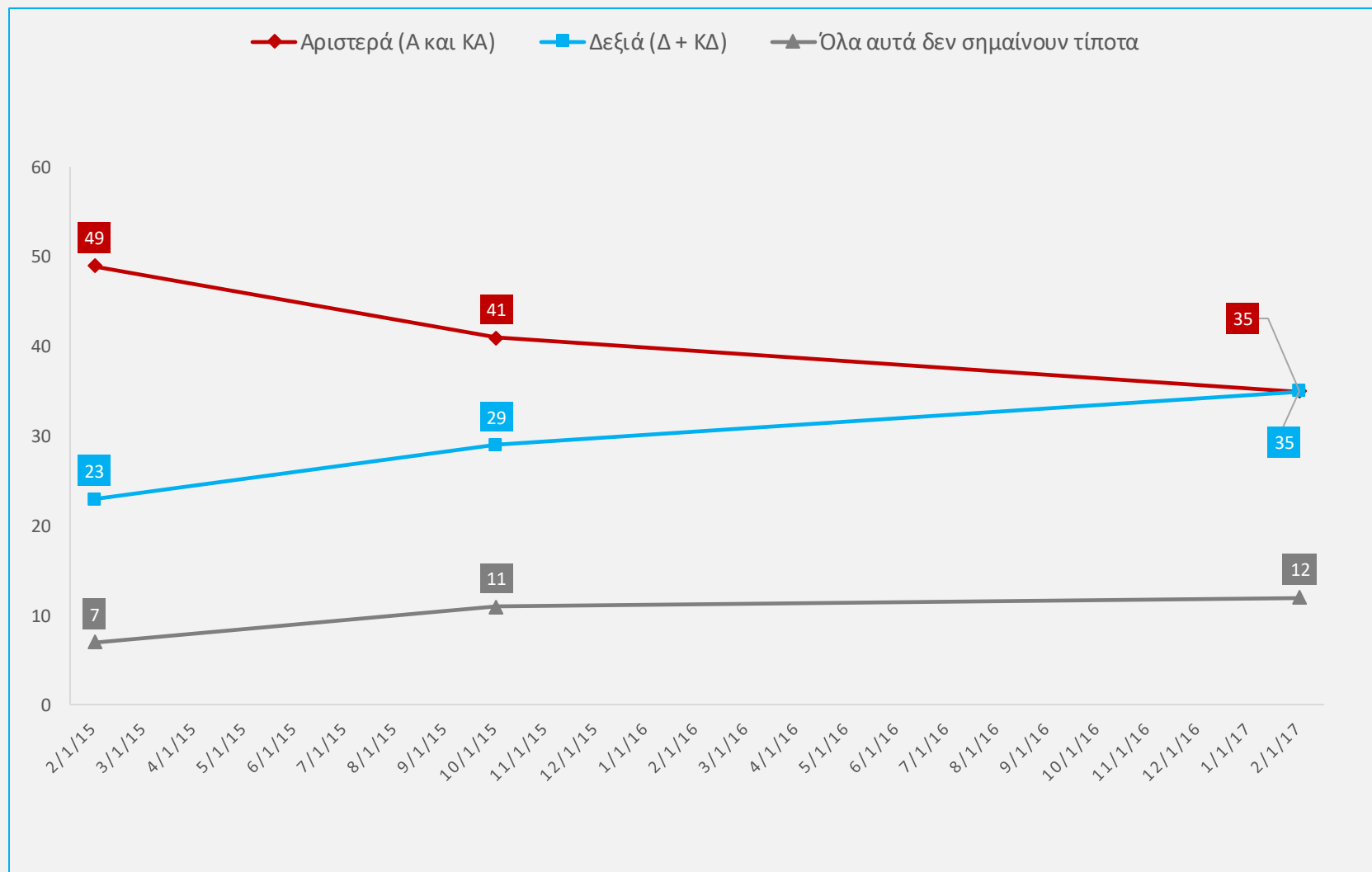
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ – ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ Η ΤΟΜΗ ΤΟΥ 2008

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ – ΔΕΙΚΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

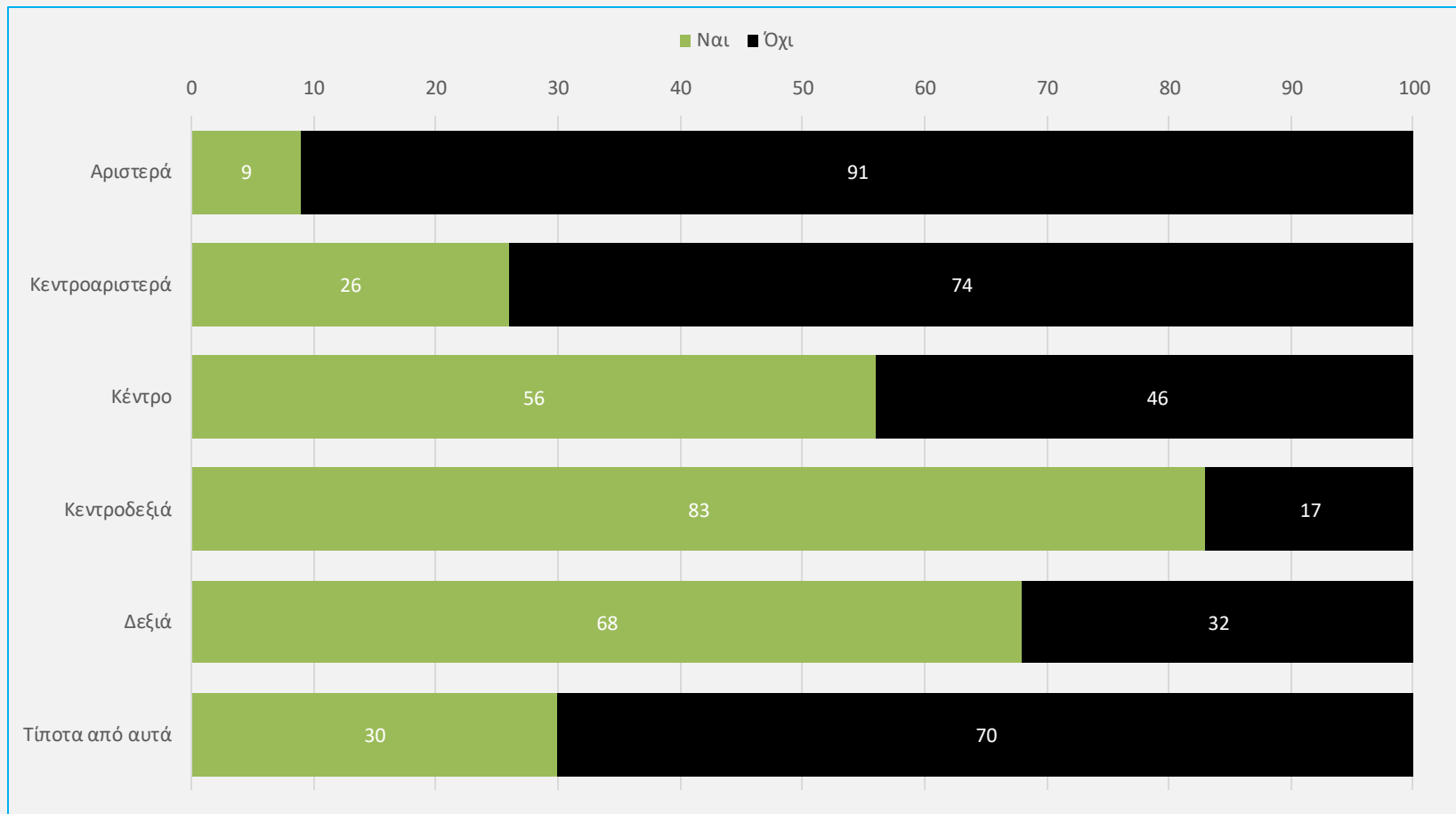
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Αυτοτοποθέτηση στην Αριστερά-Δεξιά. Πηγή:

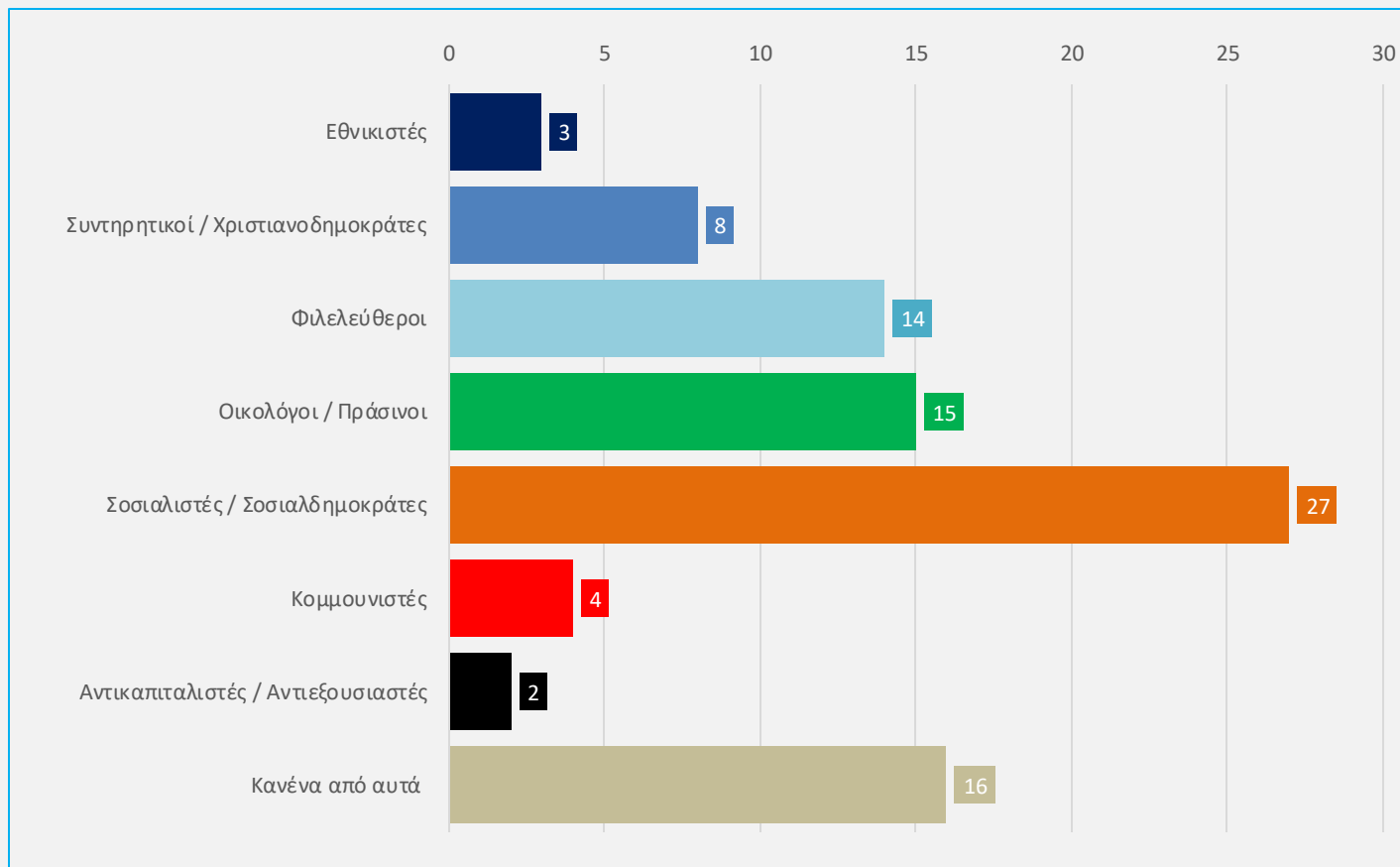
Public Issue 2017

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

*Αυτοτοποθέτηση στην Αριστερά-Δεξιά και
ψήφος στο δημοψήφισμα. Πηγή: Public Issue
2015 (N=2069)*

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

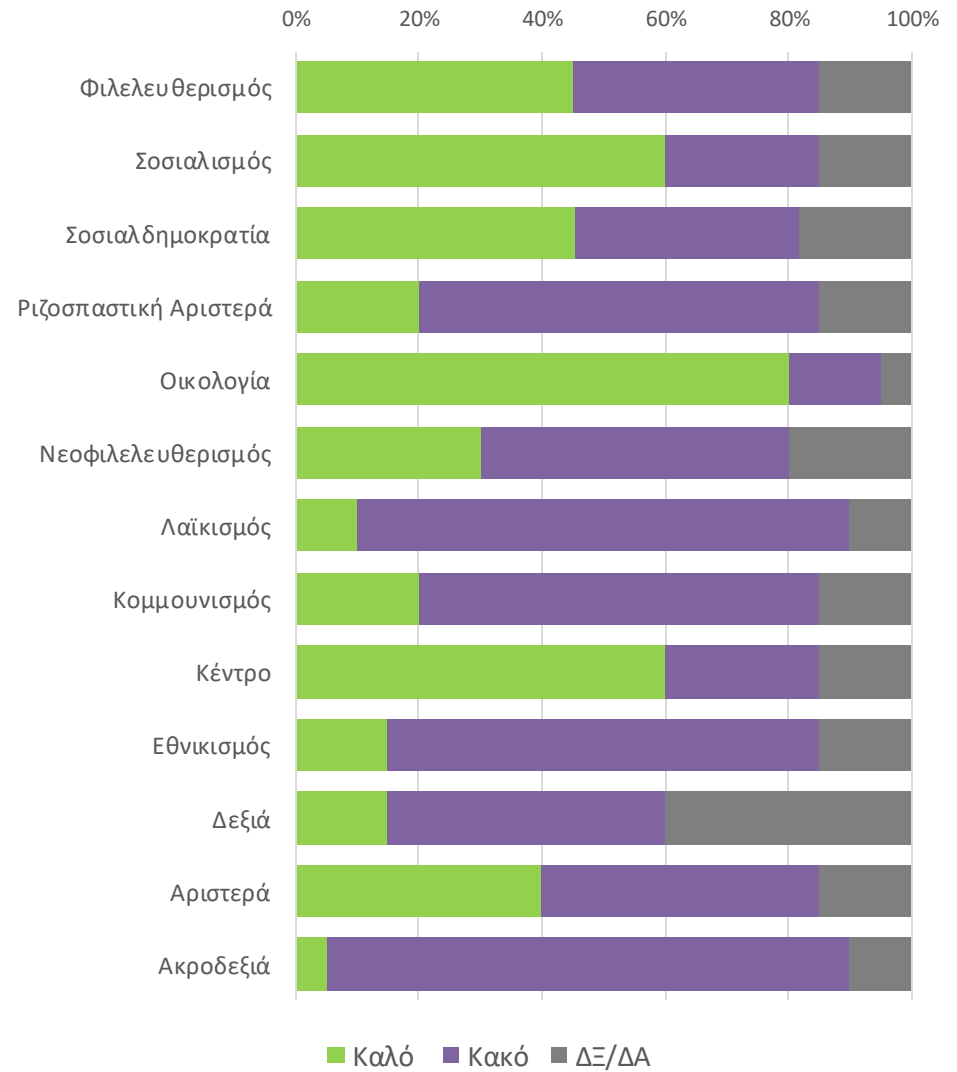
Ιδεολογικά ρεύματα. Πηγή: Public Issue 2009

(N=5005)

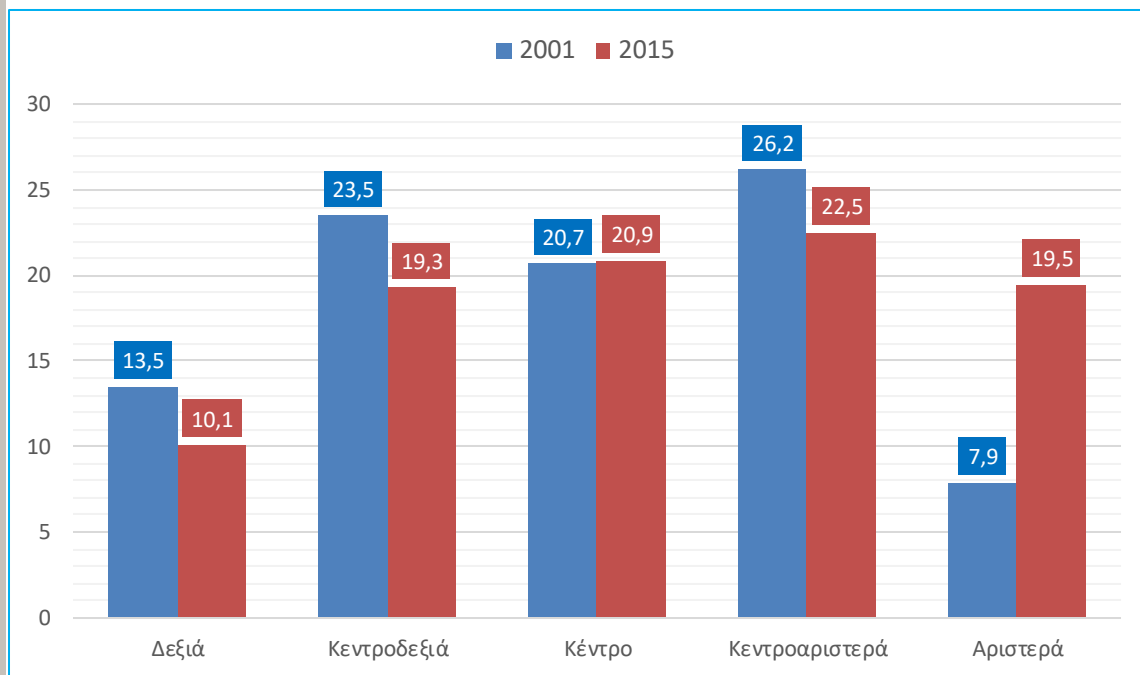
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΩΝ
ΕΝΝΟΙΩΝ 2009-
2017. ΠΗΓΗ:
PUBLIC ISSUE 2017

	Θετική			Αρνητική		
	2009	2017	Μεταβολή (+/-)	2009	2017	Μεταβολή (+/-)
Οικολογία	87	80	-7	4	15	+11
Ιδιωτικός τομέας	56	74	+18	18	29	+2
Φεμινισμός	-	52	-	-	34	-
Σοσιαλισμός	44	46	+2	19	44	+25
Νεοφιλελευθερισμός	29	37	+8	30	49	+19
Δεξιά	22	34	+12	35	54	+19
Δημόσιος Τομέας	40	32	+8	35	61	+26
Αριστερά	28	30	+2	29	31	+32
Παγκοσμιοποίηση	-	26	-	-	65	-
Εθνικισμός	-	26	-	-	64	-
Καπιταλισμός	-	21	-	-	70	-
Κομμουνισμός	-	16	-	-	77	-
Αναρχισμός	-	6	-	-	90	-
Φασισμός	-	1	-	-	96	-

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ ΠΗΓΉ:
ETERON 2022**

*ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΑΥΤΟΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ
2001-2015. ΠΗΓΗ:
ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ 2016*

ΑΠΏΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΆΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΏΝ ΣΕ
ΣΧΈΣΗ ΜΕ ΤΗΝ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΉ ΤΟΥΣ
ΑΥΤΟΤΟΠΟΘΈΤΗΣΗ.
ΠΗΓΉ: ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ
2016

	Αριστερά %	Δεξιά %	Διαφορά >10%
Ο αριθμός των μεταναστών είναι υπερβολικά μεγάλος	92,2	97,1	-4,9
Οι μετανάστες αυξάνουν την εγκληματικότητα	61,2	90,4	-29,2
Οι μετανάστες αυξάνουν την ανεργία	58,7	81,4	-22,7
Η παρουσία μεταναστών έχει θετική οικονομική επίπτωση	39,6	30,5	9,1
Η παρουσία μεταναστών εμπλουτίζει τον πολιτισμό μας	39,3	16,3	23
Θετική γνώμη για το Ισλάμ	21,6	7,8	13,8
Η ρατσιστική βία είναι δικαιολογημένη	31	49,1	-18,1
Εμπιστοσύνη στην Αστυνομία	58,2	82,2	-24
Να επαναφερθεί η θανατική ποινή	41	58,3	-17,3
Η θρησκεία είναι σημαντική στην ζωή μου	52,1	78,2	-26,1
Εμπιστεύονται την Εκκλησία	37,8	71,1	-33,3
Υπέρ του γάμου των ομοφυλοφίλων	47,7	23,8	23,9
Υπέρ της νομιμοποίησης των μαλακών ναρκωτικών	35,7	18,9	16,8

= διαφορά 10 έως 20%

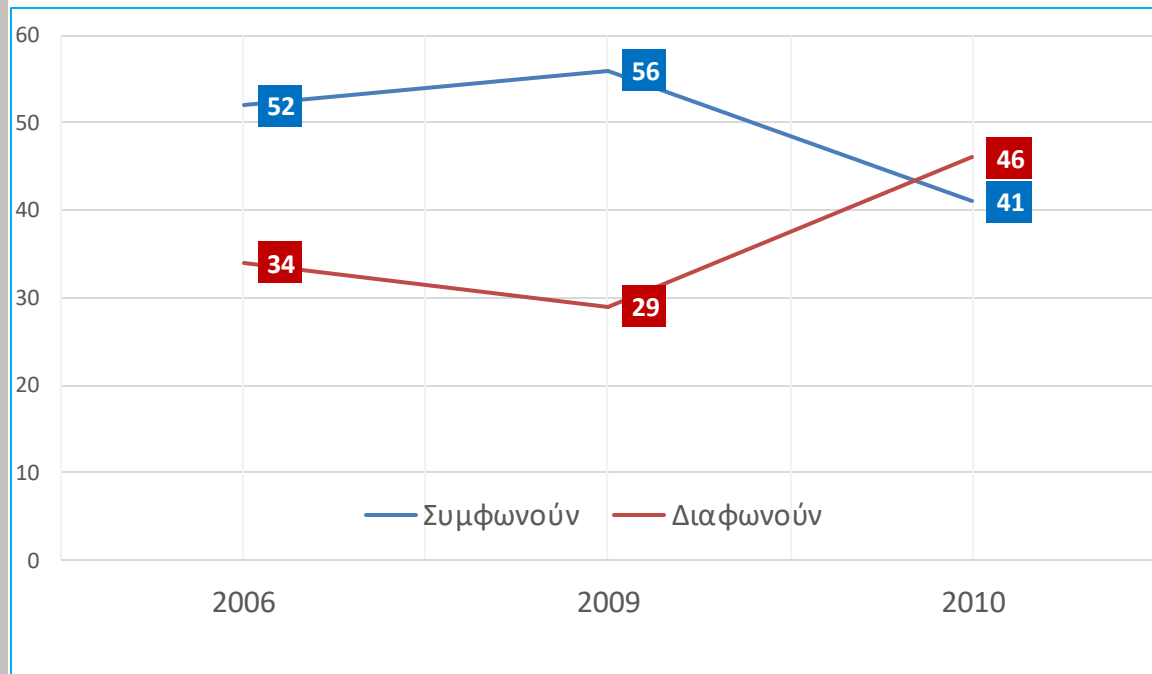
= διαφορά 20 έως 25%

= διαφορά > από 25%

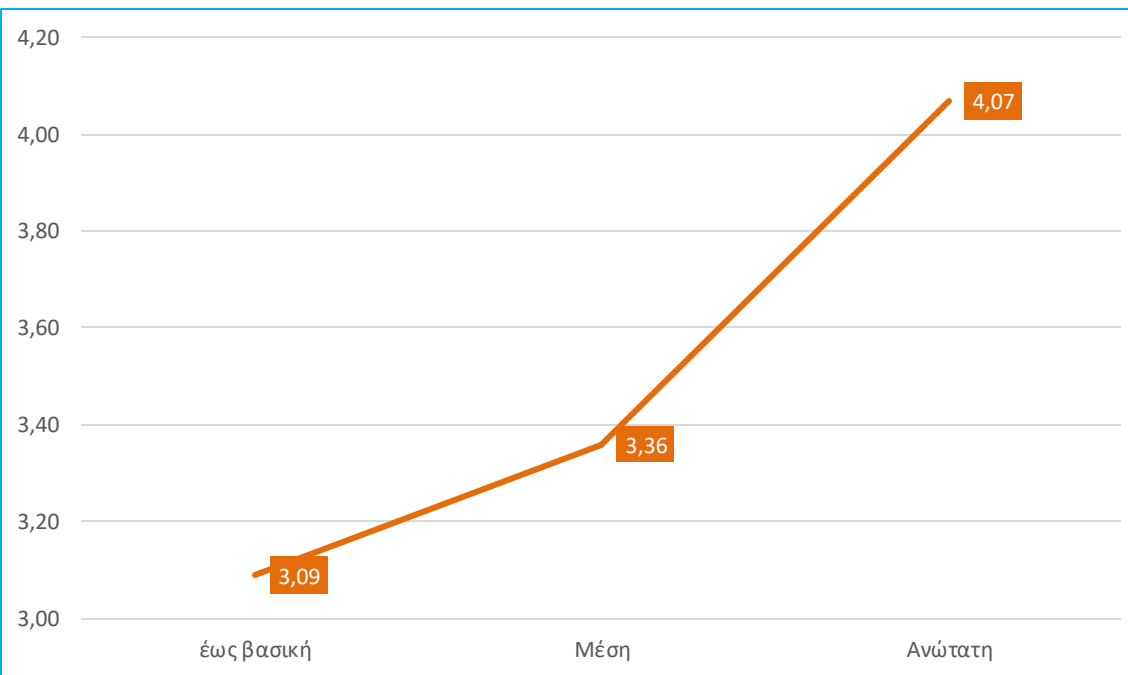
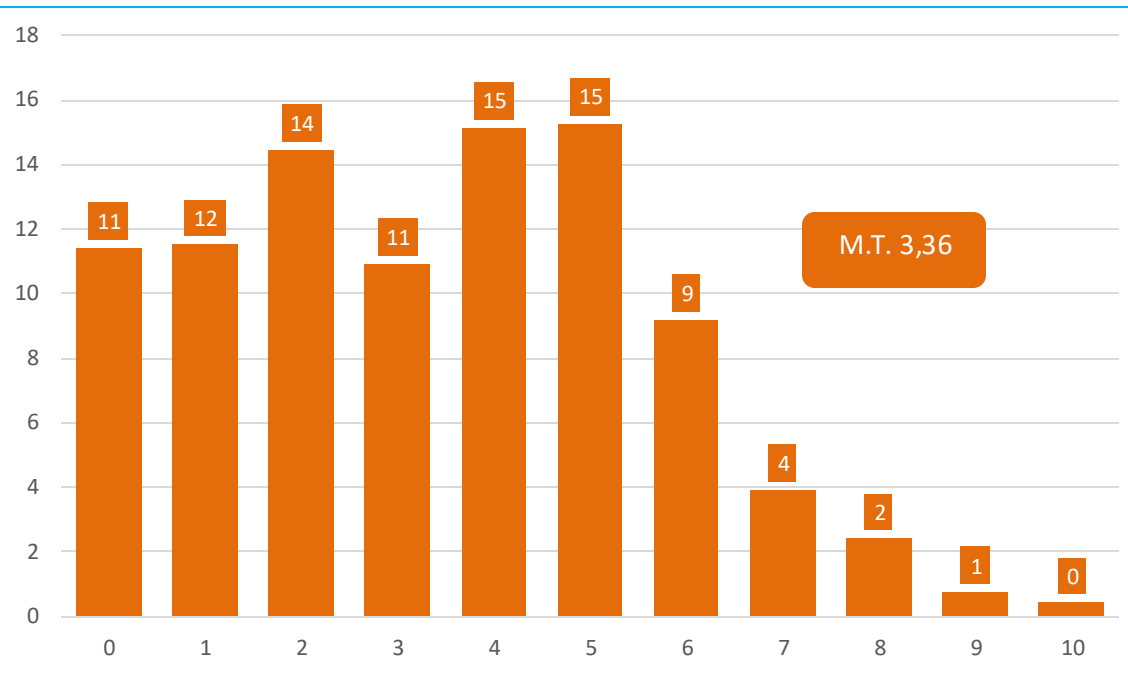
**ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΣΤΑΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΪΕΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΪΑ 2019-
2021. ΠΗΓΗ: ΕΤΕΡΟΝ
2022 ΚΑΙ ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ
2019**

	Δεκέμβριος 2019 (ΔιαΝΕΟσις)	Δεκέμβριος 2021 (ΕΤΕΡΟΝ)	Διαφορά %
Ο καπιταλισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	32,5	24,1	-8,4
Ο φιλελευθερισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	54,6	46,2	-8,4
Ο σοσιαλισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	53,9	59,1	+5,2
Ο νεοφιλελευθερισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	31,2	30,7	-0,5
Η ανταγωνιστικότητα αντιπροσωπεύει κάτι καλό	86,3	71,9	-14,4
Η Δεξιά αντιπροσωπεύει κάτι καλό	35,4	25,7	-9,7
Η Αριστερά αντιπροσωπεύει κάτι καλό	33,4	39,4	+6
Ο κομμουνισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	14,5	19,2	+4,7
Ο συνδικαλισμός αντιπροσωπεύει κάτι καλό	46,1	40,2	-5,9
Το κράτος επεμβαίνει υπερβολικά στην οικονομία	58,2	41	-17,2
Πρέπει η φορολογία να είναι χαμηλή και να υπάρχει λιγότερη κρατική μέριμνα	62	43,7	-18,3

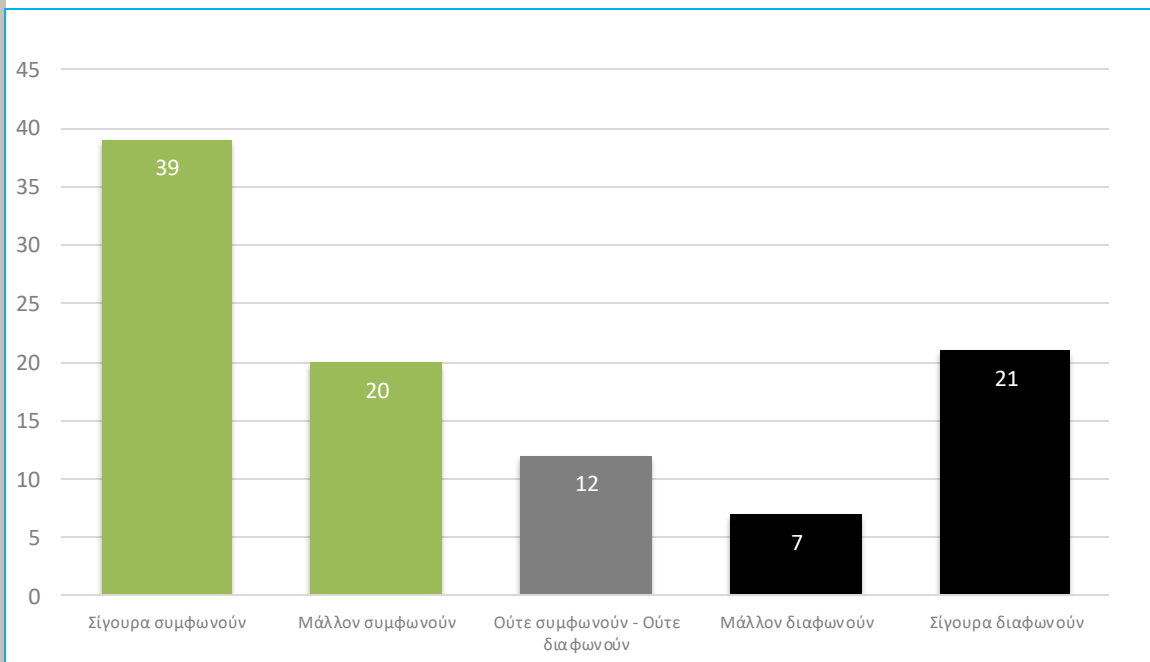
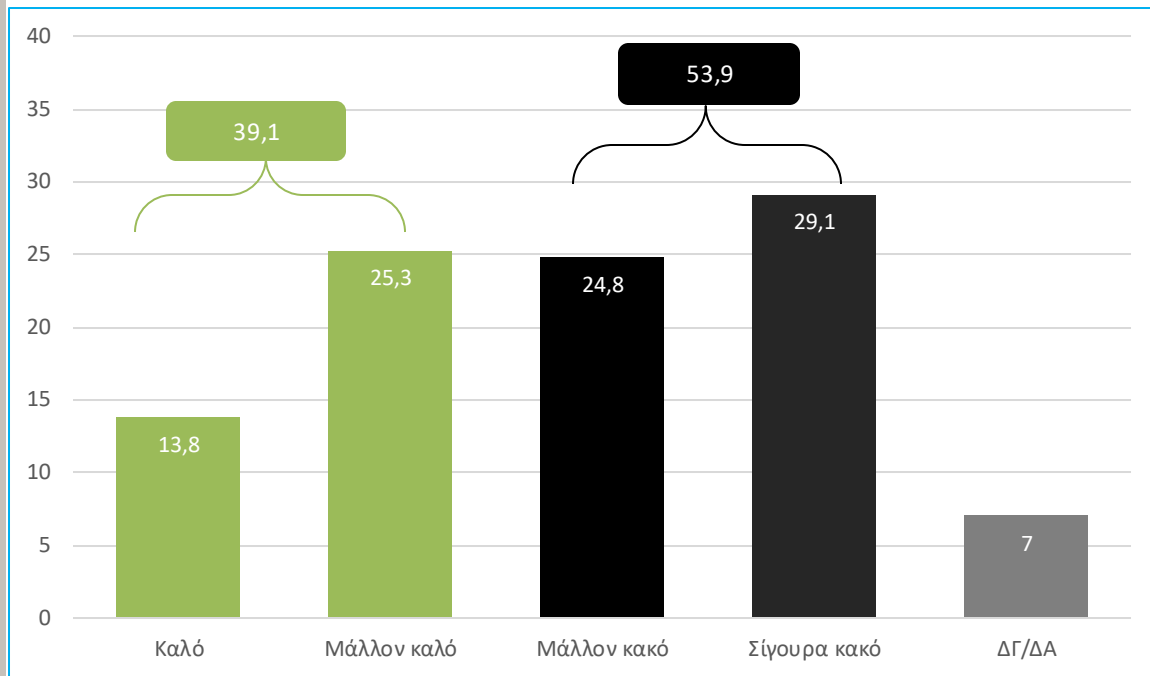
*ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΖΑΜΙΟΥ.
ΠΗΓΗ: PUBLIC ISSUE
2010*

*ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ
ΣΤΟ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ
ΖΗΤΗΜΑ 2004-2011
(N=7.143)*

**ΣΥΝΟΛΙΚΗ
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΤΗΣ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. ΠΗΓΗ:
ΕΤΕΡΟΝ 2023 ΚΑΙ
ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ
ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ
ΦΡΑΧΤΗ ΣΤΟΝ ΎΒΡΟ.
ΠΗΓΗ: , PUBLIC
ISSUE 2011**

ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ
ΠΡΕΣΠΩΝ. ΠΗΓΗ:
PUBLIC ISSUE 2019
ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑ
ΠΡΕΣΠΩΝ. ΠΗΓΗ:
ETERON 2023

